

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Dita Dokonalová

Nezletilý jako účastník civilního soudního řízení

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Nezletilý jako účastník civilního soudního řízení vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 28. 4. 2014

Ráda bych tímto poděkovala JUDr. Janě Křiváčkové, Ph.D., za trpělivost a věcné připomínky, které mi spolu s jejím odborným dohledem pomohly tuto práci vypracovat.

Obsah

Obsah	5
Úvod	8
1 Účast na řízení	11
1.1 Nezletilý účastníkem řízení	11
1.2 Způsobilost nezletilého být účastníkem řízení	11
1.3 Procesní způsobilost nezletilého	12
1.4 Emancipace	13
1.4.1 Nabytí svéprávnosti	13
1.4.2 Řízení o přiznání svéprávnosti	15
2 Zastoupení nezletilého	16
2.1 Zastoupení nezletilého na základě zákona	16
2.2 Zastoupení nezletilého na základě rozhodnutí	19
2.3 Zastoupení nezletilého na základě plné moci	20
2.4 Osvojené dítě	22
2.5 Poručník dítěte	22
2.6 Opatrovník dítěte	25
2.7 Dítě v náhradní rodinné výchově	26
2.7.1 Dítě v pěstounské péči	26
2.7.2 Dítě svěřené do péče jiné osoby	28
2.7.3 Dítě v ústavní výchově	28
2.8. Společná ustanovení o střetu zájmů mezi nezletilým a jeho zástupcem	30
2.8.1 Rozpor zájmů mezi zástupcem dítěte a dítětem	30
2.8.2 Kolizní opatrovník	30
2.8.3 Rodičovská odpovědnost	31
2.8.4 Ochrana zdraví dítěte	33
3 Péče o jmění nezletilého	36
3.1 Rozpor v zájmech dítěte a rodiče	36
3.2 Schválení právního jednání nezletilého	37
3.3 Opatrovník pro správu jmění dítěte	41
4 Zvláštní řízení	44
4.1 Řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí	45
4.2 Řízení o osvojení	47
4.3 Výživné na nezletilé dítě	49
4.4 Řízení o povolení uzavřít manželství	50
5 Názor dítěte	52
5.1 Zjištění názoru dítěte	52
5.2 Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé dítě	56
Závěr	59
Seznam použitých zdrojů	63
Knižní publikace, monografie	63
Odborné časopisy	63
Judikatura	63
Právní předpisy	64

Elektronické zdroje a ostatní	65
Abstrakt	66
Klíčová slova	67

Seznam použitých zkratk

o.s.ř.	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
z.ř.s.	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
ZOSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
ZP	Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
ZoR	Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
ZoZdr	Zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.
ZoRP	Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů.
Notř	Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů.
Listina	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR.

Úvod

Civilní řízení je soudním řízením, kde se účastníci domáhají svých subjektivních práv. Pokud se řízení účastní dítě, vždy nastane odchylka od normálního průběhu řízení, musí se brát ohled na to, že v řízení je účastník, který je téměř bezbranný, bez zkušeností a celé soudní řízení je pro něj nechtěnou zkušeností, zvláště pokud se ho musí fyzicky účastnit. Bude záležet na jeho věku, kdo a jak bude v řízení bojovat za jeho práva, zastupovat ho a hlavně chránit jeho zájmy. Čím dospělejší a svéprávnější dítě bude, tím menší bude potřeba za něho jednat a naopak tím více bude nutné zkoumat jeho vůli a názor a brát je v potaz.

Tato diplomová práce je právě zaměřena na dítě, které se ocitlo v postavení účastníka civilního řízení. K danému tématu mě přivedl člen naší rodiny, který pracuje jako pediatr na malém městě a kuriózně řeší více právních problémů dětí, než advokát, u kterého jsem vykonávala praxi. Rodiče se na něj často obrací z různými situacemi, ať už se jedná o násilí v rodině, nebo se přetahují o své dítě a chtějí po něm většinou morální posouzení. Z pozice lékaře se i sám někdy může dostat do konfliktu s rodiči dětí, neboť se jejich názory na to, co je v nejlepším zájmu dítěte mohou rozcházet. Zde se dostáváme k mojí malé roli, že jsem obecně tázána na zákonnou úpravu daných situací, tak aby při výkonu své profese postupoval lege artis i s ohledem na nové právní předpisy, neboť nikdo jiný u nás blíže k právu nemá.

Úprava postavení dítěte jako účastníka řízení je roztroušena ve více právních předpisech a není ucelená, je proto nutné používat všechny hmotněprávní a procesní předpisy ve svojí spojitosti. Vzhledem k přijetí nových předpisů je nezbytné porovnání změn, vycházím tedy z původní i nové zákonné úpravy. K výzkumu používám metodu deskriptivně analytickou, komparaci s jinými právními řády pro specifika tohoto tématu a rozsah práce neuvádím.

Hypotézu, kterou si v této práci pokládám je, zdali došlo v důsledku změn v právní úpravě k posílení ochrany nezletilého v soudním řízení.

Dále zkoumám, zdali jsou nyní dostatečně chráněny jeho zájmy, je na dítě brán dostatečný ohled a je náležitě chráněno. Cílem práce je upozornit i na některá úskalí právní úpravy a shrnout, jak nezletilý v řízení figuruje.

V první kapitole se věnuji všeobecně účasti nezletilého na řízení, tedy kdy bude zastoupení v řízení potřebovat a kdy již bude moci vystupovat sám, v rámci této úpravy bych upozornila i na nový institut emancipace. Další kapitola systematicky upravuje situaci, kdy nezletilý nemůže před soudem jednat sám, tudíž se pokouším shrnout jeho možné zástupce. Současně se zaměřuji na ochranu zájmů poskytovanou dítěti a možné střety, které v důsledku zastoupení mohou vznikat, což považuji za jedny z hlavních otázek této práce. Ve třetí kapitole se věnuji majetkovým zájmům dítěte, tedy péči o jeho jmění a také dědické právo dítěte. V další kapitole pak přecházím k úpravě zákona o zvláštních řízeních soudních a shrnula některá specifická řízení. V poslední kapitole se zaměřuji na názor dítěte, na zkoumání jeho názoru a míru jeho závaznosti v řízení, což je taktéž stěžejním tématem této práce.

Literatura, ze které čerpám informace, se vztahuje k úpravě minulé i aktuální. Problematika nezletilců v soudním řízení byla kromě původního o.s.ř. upravena i v právu rodinném. Vycházet mohu i z komentářů k původním zákonům, které danou problematiku upravovaly a které jsou nadále použitelné na ustanovení, ve kterých nedošlo ke změnám, stejně jako judikatura soudů k těmto ustanovením. Zejména tedy používám Komentář k zákonu o rodině od prof. JUDr. Milany Hrušákové, CSc. a kolektivu nebo nejnovější Komentář k občanskému soudnímu řádu od JUDr. Karla Svobody a kolektivu a pro srovnání a v nezměněných ustanoveních používám Komentář k o.s.ř. od JUDr. Ljubomíra Drápala. Pro vyhledávání judikatury a odborných článků zvolím portál beck.online.cz, publikační činnosti v časopisech na téma nezletilý se věnují především členové naší katedry občanského práva, které bych ráda citovala. Publikace, která by přímo zpracovávala téma této práce, není, jsou ovšem rozpracovány jednotlivé aspekty mého

tématu, jako např. v publikaci Aktuální problémy rodinněprávní regulace od JUDr. Renáty Šínové, Ph.D. věnující se rodině, výchově a výživě dítěte. Vzhledem k aktuálnosti přijatých legislativních je vhodné nahlížet i do důvodových zpráv a zkoumat úmysl zákonodárce.

Ráda bych dodala, že z hlediska rozsahu práce není možné shrnout vše, co se k tomuto tématu váže, pokouším se tedy vybrat to, co je z mého pohledu nejdůležitější, z hlediska nové úpravy pro dítě nejpřínosnější a z pohledu čtoucího nejpoutavější.

1 Účast na řízení

1.1 Nezletilý účastníkem řízení

Účastník je v řízení klíčovým prvkem, bez kterého žádné řízení nemůže ani proběhnout. Je to právě účastník, o jehož právech a povinnostech se v daném řízení bude rozhodovat. Mluvíme-li v právu procesním o účastníkovi, máme na mysli formální pojetí účastenství, tedy účastníkovi vznikají procesní práva a povinnosti bez ohledu na to, zdali je má v hmotněprávní rovině, postačuje, pouze pokud je to o něm např. žalobcem tvrzeno. Materiální skutečnost posléze vyplyne v rámci spravedlivého procesu. Vymezení účastenství je závislé zejména na způsobilosti být účastníkem a na samostatném jednání před soudem či případném zastoupení.¹ Toto jsou faktory, které zvláště v případě nezletilých jako účastníků řízení zakládají mnohé komplikace a nutnost použití výjimek a zvláštních přístupů oproti dospělým účastníkům. Nemálo výjimek nacházíme i ve speciální úpravě v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

1.2 Způsobilost nezletilého být účastníkem řízení

Všeobecná procesní způsobilost být účastníkem řízení je upravena v § 19 o.s.ř., kdy tuto způsobilost zákon přiznává tomu, kdo má právní osobnost, jinak jen tomu, komu ji zákon výslovně přiznává. Takto definovaná způsobilost být účastníkem řízení je navázána NOZ, kde je v § 15 definován pojem právní osobnosti. Právní osobnost je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Tato definice je dále prohloubena ustanoveními § 23 a § 16 NOZ, kdy je stanoveno, že člověk má právní osobnost od narození až do smrti a nikdo se jí nemůže vzdát

¹ Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, 2011, s. 129-132.

a to ani z části, pokud by tak učinil, nepřihlíží se k tomu. Speciálně je v § 24 NOZ upraveno postavení nenarozeného dítěte, kdy se na počaté dítě hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Nenarodí-li se dítě živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo, naopak narodí-li se, platí vyvratitelná právní domněnka, že se dítě narodilo živé. Oproti předešlé právní úpravě tedy nyní nemusí prokazovat ten, kdo jedná v zájmu dítěte, že se živé opravdu narodilo, tedy bylo životaschopné a jevílo některou ze známek života, ale ten kdo práva zesnulého dítěte chce popřít. Právě zmíněné ustanovení o nenarozeném dítěti, tedy nasciturovi, má význam zejména pro dědické řízení, pokud by dítě mělo být účastníkem, musí být řízení přerušeno do doby, než se narodí, což dítěti poskytuje značnou právní ochranu.²

Materiálně zůstala úprava způsobilosti být účastníkem řízení stejná, neboť bavíme-li se o právní osobnosti, jedná se o synonymum k pojmu právní subjektivita. Nová právní úprava tak zůstala v materii právní subjektivity stejná, došlo pouze k formálním změnám a větší ochrana byla poskytnuta nasciturovi.

1.3 Procesní způsobilost nezletilého

Procesní způsobilost je dle § 20 odst. 1 o.s.ř. možností každého samostatně právně jednat před soudem jako účastník v tom rozsahu, v jakém je svéprávný. Stejně jako procesní subjektivita se ani tato definice neobejde bez výkladu pojmu svéprávnosti obsaženém v NOZ. Svěprávnost dle § 15 odst. 2 NOZ je způsobilostí nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, tedy právně jednat. Plně svéprávným se člověk stává zletilostí, kterou nabude dovršením 18 let věku. Nezletilý starší 16 let může plnou svéprávnost nabýt i jinými způsoby, a to buď uzavřením manželství, nebo přiznáním svéprávnosti s tím, že návrhu na přiznání svéprávnosti může být z vážných důvodů vyhověno i nezletilému mladšímu 16 let.

² ŠVESTKA, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník I,II Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 103-104 (§ 7 občanského zákoníku)..

Zákaz vzdání se svéprávnosti a právní osobnosti je upraven v § 16 NOZ, kdy nikdo se nemůže a to ani z části vzdát svéprávnosti či právní osobnosti, a pokud by tak učinil, nebude se k tomu přihlížet. Před dosažením plné procesní způsobilosti za sebe nezletilý může právně jednat v rozsahu, v jakém má z hlediska hmotného práva svéprávnost. Dle ustanovení § 31 NOZ, které zakládá vyvratitelnou právní domněnku, že každý nezletilý, který nenabyl plné právní svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku. Nezletilému je tak založena částečná procesní způsobilost, která je odvislá od jeho volní a rozumové složky posuzované objektivně, tedy vůči nezletilým stejného věku. V každém jednotlivém případě je však nutno brát ohled i na subjektivní hledisko nezletilého přiměřeně k ochraně právní jistoty třetí strany s ním jednající. Nezletilý tak může činit takové právní úkony, u kterých je s to posoudit jejich následky a být z nich zavázán.³

Nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je ale vždy omezen ustanovením § 36, kdy nemůže samostatně právně jednat v záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval souhlas soudu.

V tomto rozsahu pak nezletilý má procesní způsobilost a teoreticky by mohl vystupovat před soudem sám.⁴ V praxi ale nejčastěji dochází k řešení této problematiky pomocí institutu zastoupení.

1.4 Emancipace

1.4.1 Nabytí svéprávnosti

Institut emancipace se objevoval již v tradičních právních a umožňoval nezletilým ve zvláštních případech „prominout léta“ a nabyt

³ ŠVESTKA, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník I,II Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 111-114 (§ 9 občanského zákoníku)

⁴ ŠVESTKA, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník I,II Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 114 (§ 9 občanského zákoníku)

tak svéprávnost před dosažením stanoveného věku. Po roce 1950 již tento způsob nabytí svéprávnosti nebyl umožněn a jedině uzavřením manželství mohl nezletilý dosáhnout svéprávnosti i před dosažením zletilosti.⁵ Aktuální úprava občanského práva tedy nezletilému vrací možnost nabytí plné svéprávnosti i před dosažením 18-ti let věku, tedy zletilosti. Při splnění zákonných podmínek, jimiž dle § 37 odst. 1 jsou osvědčení nezletilého staršího 16 let, že je schopen sám se živit a obstarávat si své záležitosti a současně souhlas zákonného zástupce s návrhem na přiznání svéprávnosti, by soud měl návrhu vyhovět. Návrh může podat i zákonný zástupce nezletilého dle § 37 odst. 2 pokud s tím vysloví souhlas nezletilý.

V ostatních případech dle § 37 odst. 1 poslední věty bude muset soud zvážit, jsou-li dány závažné důvody pro přiznání svéprávnosti nezletilého, a zdali je tak poskytnuta ochrana jeho zájmů. Tímto ustanovením je dána zřejmě možnost i nezletilým mladším 16 let, kteří budou potřebovat tento institut využít, či starším 16 let i bez přivolení jejich zákonného zástupce, aby také nabyli svéprávnost, pokud to ovšem soud uváží za vhodné.

Nabytím svéprávnosti se nezletilý vyváže z rodičovské odpovědnosti a může si tak sám pronajmout byt či uzavřít hypotéku, což jsou záležitosti přiměřené tomu, že nezletilý starší 15 let s ukončenou povinnou školní docházkou se dle § 35 odst. 1 může zavázat k výkonu závislé práce. Nasnadě je i vyvázání z rodičovské odpovědnosti pro nemožnost soužití v dané v rodině např. z důvodu domácího násilí. Základním kritériem pro rozhodování soudu bude vždy nejlepší zájem dítěte, což vychází i z Úmluvy o ochraně práv dítěte.⁶

Tato svéprávnost se ale neprojeví v celém právním řádu, pokud speciální zákon bude vyžadovat, aby bylo dosaženo 18 let věku, dle zásady *lex specialis derogat lex generali* bude nezletilý s přiznanou

⁵ Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010 – 2013. Tisk č. 362 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>>

⁶ ELIÁŠ, Karel. *Hyde Park*. 18. 5. 2011. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/hydepark/18.5.2011/>

svéprávností nadále nedostatečně způsobilý, a to až do dosažení daného věku.

1.4.2 Řízení o přiznání svéprávnosti

Řízení ve věci přiznání svéprávnosti dítěti dle § 466 písm. r) může být zahájeno pouze na návrh, který je oprávněno podat dítě nebo jeho zákonný zástupce dle § 468 odst. 2. Zastoupení nezletilého dle § 469 odst. 3 nebude potřeba, neboť se dítěti přiznává plná procesní způsobilost. Jedná se o výjimku z obecného odvozování procesní způsobilosti od svéprávnosti z hmotného práva, přesto je logické, že pokud by nezletilému již měla být přiznána plná svéprávnost, měl by být také schopen samostatně před soudem za sebe jednat. Právě jeho projev při řízení bude svědčit o jeho vyspělosti a prokázání schopností obstarávat si své záležitosti a tím do jisté míry ovlivní i rozhodnutí soudce o přiznání svéprávnosti.

2 Zastoupení nezletilého

Pokud je nezletilý plně svéprávný pak v řízení před soudem bude mít plnou procesní způsobilost dle ustanovení § 20 o.s.ř., bude vystupovat sám za sebe, bude jednat přímo s ním a nezletilý sám si ponese zodpovědnost za své procesní úkony.

V případě, že ale nezletilý není plně svéprávný, vzniká soudu povinnost zjistit, kdo a v jaké míře bude za nezletilého jednat, tedy kdo bude jeho zástupcem.

2.1 Zastoupení nezletilého na základě zákona

Nezletilý, který nemůže před soudem jednat samostatně, musí být zastoupen svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. Dle ustanovení § 892 NOZ zákonným zástupcem nezletilého bude primárně jeho rodič, rodiče zastupují své dítě společně, jednat však může každý z nich zvlášť. V případě, že by došlo ke střetu zájmů mezi rodičem a dítětem, případně mezi dětmi týchž rodičů, jmenuje soud dítěti opatrovníka. Ustanovení § 893 NOZ umožňuje soudu na návrh rodiče rozhodnout, který z rodičů bude za dítě právně jednat, pakliže nejsou schopni se dohodnout na jeho zastoupení. Toto ustanovení se zřejmě bude aplikovat i na procesní zastupování v řízení. Pro vyřízení záležitostí dítěte mohou rodiče uzavřít smlouvu o zastoupení s odborníkem, nejčastěji se bude jednat o advokáta. V odstavci druhém ustanovení § 894 NOZ je upravena přednost zákonného zastoupení rodičem před zástupcem zvoleným dítětem. Zřejmě by tak měl přednost i odborný zástupce (advokát) zvolený rodiči před advokátem vybraným dítětem. V případech dle § 865 odst. 2 NOZ, kdy je rodič omezen ve své svéprávnosti, je současně soudem omezena i jeho rodičovská odpovědnost. Pokud by se stalo, že by dítě nemělo ani

jednoho rodiče, který by vykonával rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, jmenuje soud dítěti poručníka.⁷

Při možném střetu zájmů mezi dítětem a jinou osobou, nebo nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte, či pokud je to potřeba z jiného důvodu v zájmu dítěte, soud na základě ustanovení § 943 NOZ jmenuje v opatrovnickém řízení dle § 466 a násl. z.ř.s. dítěti opatrovníka.⁸

Nemá-li nezletilý zákonného zástupce, jedná se o nedostatek podmínky řízení, který lze odstranit, a soud v tomto směru musí podniknout vhodná opatření k jeho odstranění. Nebyl-li v řízení řádně zastoupen účastník řízení, který nemohl samostatně právně jednat, jde o zmatečnost řízení a důvod pro podání žaloby pro zmatečnost dle § 229 odst. 1 písm. c) o.s.ř. Jsou-li splněny podmínky pro zastoupení nezletilého, soud podá návrh k příslušnému soudu na ustanovení poručníka či opatrovníka, nebo v případě střetu zájmů nezletilého a jeho zákonného zástupce, návrh na ustanovení kolizního opatrovníka. Pokud hrozí nebezpečí z prodlení, může přímo soud rozhodující v dané věci ustanovit opatrovníka ad hoc pro dané řízení.⁹¹⁰

Zvláštní „pojistku“ na ochranu nezletilého představuje ustanovení § 23 o.s.ř., kdy předseda senátu má pravomoc usnesením rozhodnout o tom, že nezletilý bude zastoupen svým zákonným zástupcem, i když má pro úkony v řízení dostatečnou procesní způsobilost. Nezletilý by tedy mohl před soudem samostatně právně jednat, ale není to vhodné zejména proto, že by tak mohla být ohrožena jeho práva a povinnosti jakožto účastníka. Jeho rozumová a volní vyspělost je sice vyvinuta natolik, že je k právnímu jednání svéprávný, ovšem řízení před soudem vyžaduje větší míru porozumění a vyspělosti nezletilého, nežli pouhé právní jednání učiněné nezletilým v rámci hmotného práva. V zájmu

⁷ Viz poručník

⁸ Viz opatrovník

⁹ Viz zastoupení na základě rozhodnutí

¹⁰ DOLEŽÍLEK, Jiří. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 136-139 (§ 22 občanský soudní řád).

zachování rovného postavení účastníků, je soud povinen rozhodnout o zastoupení nezletilého jeho zákonným zástupcem, jinak by se opět mohlo jednat o důvod pro podání žaloby pro zmatečnost dle § 229 odst. 1 písm. c) o.s.ř. Nezletilý tímto rozhodnutím sice nepřichází o svoji procesní způsobilost, může tedy samostatně právně jednat, ale pokud by došlo ke střetu právních jednání mezi ním a zákonným zástupcem, je třeba dát přednost právnímu jednání zástupce.¹¹

K této problematice se vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 20 Cdo 2775/2005, kdy nezletilá ve věku 13 let má způsobilost k uzavření přepravní smlouvy v MHD a nese tak i povinnosti z ní vyplývající tj. zaplatit jízdné. Přestože se její procesní způsobilost odvíjí právě od způsobilosti uzavřít takovou smlouvu, s ohledem na věk nezletilé je nepochybné, že sama jednat před soudem nemůže. Nejvyšší soud dal v tomto rozhodnutí za pravdu okresnímu soudu, který doručoval platební rozkaz zákonnému zástupci nezletilé, která byla procesně způsobilá, aniž by o tom vydal usnesení dle § 23 o.s.ř. a zrušil rozhodnutí odvolacího soudu. Ten rozhodoval o nařízeném výkonu platebního rozkazu a to tak, že zamítl návrh na výkon rozhodnutí okresního soudu. Odvolací soud odůvodnil zamítnutí tím, že mělo být doručováno přímo povinné (nezletilé) a nikoli jejímu zákonnému zástupci, i když s tím vyvstaly problémy ohledně doručování do vlastních rukou, kdy 14letá nezletilá nemá občanský průkaz, a proto platební rozkaz nebyl doručen správně a nenabyl nikdy právní moci a vykonatelnosti.

Nejvyšší soud tak prakticky popřel použití ustanovení § 23 o.s.ř., kdy i když nezletilá byla procesně způsobilá k doručení platebního rozkazu a podání případného odporu, což ve 14 letech by již mělo být přiměřené volní a rozumové vyspělosti jejích vrstevníků, Nejvyšší soud

¹¹ DOLEŽÍLEK, Jiří. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 140 – 141 (§ 23 občanský soudní řád).

trvá na úplném zastoupení nezletilé jejím zákonným zástupcem a popírá tak procesní způsobilost nezletilé.¹²

Zákon přiznává v některých zvláštních řízeních plnou procesní způsobilost nezletilému, tedy nezletilý nemusí být nikým zastoupen, i když není plně svéprávný, viz níže.

2.2 Zastoupení nezletilého na základě rozhodnutí

Pokud v probíhajícím řízení účastník nemůže sám před soudem jednat a tím není možno pokračovat v řízení, pak vyvstává potřeba ustanovit mu opatrovníka tedy tzv. ad hoc opatrovníka. Ten může být ustanoven pouze ze zákonných důvodů, kterým v případě dítěte bude, že dítě nemá v řízení procesní způsobilost ani zákonného zástupce, či mu nebyl ustanoven opatrovník, v tom případě mu předseda senátu dle ustanovení § 29 odst. 1 o.s.ř. ustanoví opatrovníka, je-li tu nebezpečí z prodlení. Nebezpečí z prodlení hrozí, je-li např. potřeba provést bezodkladně úkon výsledkem svědka, u něhož má být účastník přítomen a neprovedení tohoto důkazu by mohlo ohrozit výsledek řízení. V takovém případě se ustanovený opatrovník zúčastní výslechu svědka namísto zastoupeného účastníka a to se všemi jeho procesními právy. Pokud nehrozí nebezpečí z prodlení, soud řízení přeruší a vyčká, dokud opatrovnícký soud neustanoví procesně nezpůsobilému účastníkovi zákonného zástupce či kolizního opatrovníka, sám může soudu dát podnět k tomuto řízení.¹³

Opatrovníkem je v takovém případě dle § 29 odst. 3 usnesením soudu jmenována osoba blízká, případně jiná vhodná osoba, pokud s tím tyto osoby souhlasí. Advokát může být jmenován, až pokud nemůže funkci opatrovníka zastat někdo jiný. Oproti minulé právní úpravě je primárně

¹² ŠÍNOVÁ, Renáta. Procesní způsobilost nezletilých účastníků řízení. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 17, s. 616.

¹³ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 116-118 (§ 29 občanský soudní řád).

ustanovována osoba, která má k účastníkovi nejbližší, nikoliv advokát, ten je ustanovován až v poslední řadě.

Tento ad hoc opatrovník je jmenován v usnesení, proti němuž se lze odvolat, může nezletilého zastupovat pouze pro dané řízení a pouze do doby po kterou trvá důvod jeho ustanovení. Pokud by tedy důvod odpadl (např. nezletilému je ustanoven zákonný zástupce nebo nabude zletilosti) funkce opatrovníka bez dalšího zaniká, opatrovník i nezletilý se o skutečnosti vyrozumí.¹⁴ Ustanovením § 31 o.s.ř. je ustanovenému opatrovníku přiznáno stejné postavení, jaké by měl zástupce na základě procesní plné moci, pokud je jím ustanoven advokát, má stejné postavení jako advokát zplnomocněný k zastupování účastníkem.

Pokud se bude jednat o řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle ustanovení § 466 a násl. z.ř.s. bude dítě zastoupeno dle § 469 ž.ř.s. zpravidla orgánem sociálně-právní ochrany dětí, který bude jeho opatrovníkem pro řízení.

Opatrovník ad hoc tedy bude ustavován pouze ve sporných řízeních dle o.s.ř.

2.3 Zastoupení nezletilého na základě plné moci

Nezletilý, který má v řízení procesní způsobilost se může nechat zastupovat zástupcem, kterého si sám na základě plné moci zvolí. Obsah plné moci je upraven v ustanoveních § 441 a násl. NOZ. U nezletilého, který v řízení nemá plnou procesní způsobilost, nebo bylo dle § 23 o.s.ř. rozhodnuto, že bude zastoupen, sjednává tohoto zmocněnce zástupce nezletilého. V téže věci může mít účastník jen jediného zástupce. Jestliže má nezletilý více zákonných zástupců a každý z nich zvolí jiného zmocněnce, je nutné, aby se dohodli na jednom zmocněnci, jinak o něm rozhodne soud a to na základě § 877 NOZ, kdy nedohodnou-li se rodiče o záležitosti, která je pro dítě významná, rozhodne o ní soud na návrh

¹⁴ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 122 -123 (§ 29 občanský soudní řád).

rodiče.¹⁵ Toto rozhodnutí je vydáno ve zvláštním řízení dle § 466 písm. j) z.ř.s. a násl., kdy řízení lze dle § 468 odst. 1 z.ř.s. zahájit pouze na návrh zákonného zástupce. Dle dikce předešlé právní úpravy v § 49 ZoR: „Nedohodnou-li se rodiče o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti, rozhodne soud“ se dala dovozovat pravomoc soudu zahájit toto řízení i bez návrhu rodičů. Je nasnadě představit si situaci, kdy oba rodiče, rozhodující o podstatné záležitosti dítěte např. jeho středoškolském vzdělání se nebudou moci shodnout a současně ani nebudou chtít daný rozpor řešit soudně a právě protahování jejich neshod ohledně vzdělání dítěte půjde pouze k jeho tíži. Uzákonění tohoto řízení pouze na návrh zákonného zástupce se tedy zdá být poněkud méně vhodné pro nezletilého oproti minulé právní úpravě. Zmocněncem dle § 24 o.s.ř může být advokát, případně notář či patentový zástupce dle podmínek stanovených v §§ 25a, 25b o.s.ř. Dle § 27 o.s.ř. může nezletilého zastupovat i obecný zmocněnec tedy fyzická osoba s plnou svéprávností.

V řízeních o určení nebo změnu vyživovací povinnosti a o výkon rozhodnutí ukládající povinnosti placení výživného se vztahem k cizině může nezletilého dle § 26 odst. 2 o.s.ř. zastupovat Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen „Úřad“). Tento Úřad je organizační složkou státu a jeho náplní je sociálně-právní ochrana dětí ve vztahu s cizinou.

Úřad ale může zastupovat nezletilé i ve zvláštních řízeních ve věci péče soudu o nezletilé na základě ustanovení § 470 z.ř.s., dítě tedy může zastoupit při řízení o např. styku s nezletilým dítětem nebo rodičovské odpovědnosti.¹⁶

¹⁵ DOLEŽÍLEK, Jiří. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 144 (§ 24 občanský soudní řád).

¹⁶ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 98-99 (§ 26 občanský soudní řád).

2.4 Osvojené dítě

Osvojením se dle ustanovení § 832 odst. 1 NOZ dítě dostane do postavení dítěte osvojitele, jde-li o manžele, bude dítětem těchto manželů, včetně toho, že na osvojitele přejde rodičovská odpovědnost dle odstavce 2 daného ustanovení. Současně tak zanikne vztah mezi dítětem a jeho biologickou rodinou dle ustanovení § 833 NOZ a nadále není potřeba opatrovníka či poručníka dítěte. Z tohoto vyplývá i postavení osvojitele v řízení, kterého se účastní dítě. Půjde-li o jakékoliv sporné řízení, bude nesvéprávné dítě, které je osvojené, zastupovat a všechny procesní úkony za něj činit osvojitel. Také proto osvojitelem může být dle ustanovení § 799 NOZ pouze zletilá svéprávná osoba.¹⁷

2.5 Poručník dítěte

Dle ustanovení § 928 NOZ ve spojení s § 878 odst. 2 NOZ je dítěti soudem ustanoven poručník, pokud nemá ani jednoho rodiče, který by vykonával rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Rodičovská odpovědnost může být rodiči pozastavena dle ustanovení § 869 NOZ či jí může být zbaven úplně dle ustanovení § 871 NOZ.¹⁸ Poručník je z hlediska práv a povinností vůči dítěti ve stejné pozici jako rodič s výjimkou vyživovací povinnosti, která mu výslovně dle úpravy v § 928 odst. 1 nenáleží, výjimečně však mohou být jeho práva a povinnosti upraveny i jinak. Poručenství automaticky vykonává dle § 929 NOZ orgán sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručník a to po dobu, dokud soud nejmenuje dítěti vhodnou fyzickou osobu, co by poručníka. Osoba poručníka musí být vybrána v zájmu dítěte, aby mohla řádně plnit svoji funkci, její podmínkou je plná svéprávnost dle ustanovení § 932 odst. 1 NOZ a také záruka, že osoba žije způsobem slučitelným s náplní funkce poručníka. Fyzická osoba, která je soudem za poručníka jmenována, může své jmenování odmítnout dle § 931 odst. 2 NOZ.

¹⁷ Viz osvojení

¹⁸ Viz rodičovská odpovědnost

Soud od počátku, kdy nastane důvod pro ustanovení poručníka, zjišťuje osobu, která by byla pro danou funkci vhodná dle § 930 odst. 3 NOZ.

Ustanovení § 931 odst. 1 NOZ určuje jisté pořadí vhodných osob pro poručenství, primárně je ustanovena osoba, kterou naznačili rodiče, není-li to v rozporu se zájmy nezletilého. Naznačení bude zřejmě vykládáno stejně jako v minulé právní úpravě znění: „osoba, kterou doporučili rodiče“ jedná se tedy o jakýkoliv projev vůle rodičů, pro nějž není stanovena forma, může tak být učiněno ústně před orgánem sociálně-právní ochrany dětí, či změněno v závěti. Soud ovšem těmto naznačením není vázán a bude vždy zkoumat zájem dítěte a je-li to možné i jeho stanovisko a to v souladu s úpravou v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.¹⁹

Další v pořadí na jmenování poručníkem dítěte je osoba blízká dítěti či jeho rodině, pokud ovšem není výslovně vyloučena rodičem. Dříve relativní nezpůsobilost být poručníkem upravena v zákoně nebyla a teorie ji tak dovozovala a contrario z možnosti rodiče navrhnout osobu poručníka a dávala mu tak možnost případnou osobu jako poručníka zavrhnout.²⁰

V poslední řadě soud ustanoví osobu, která má o funkci zájem., při výběru může vycházet např. i ze seznamu uchazečů o pěstounskou péči nebo osvojení.²¹ Soud může do funkce jmenovat i osoby dvě dle ustanovení § 932 odst. 2, kdy zpravidla jimi budou manželé. Dle minulé právní úpravy bylo možno ustanovit pouze manžely, nyní je možné svěřit poručenství i páru nesezdanému. Tato možnost odráží moderní dobu, kdy manželství již bohužel neznamená trvalý svazek a mnohé páry, i když plánující spolu zůstat natrvalo, se raději nesezdají. Přesto

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině/Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 379-381 (§ 79 zákona o rodině).

²⁰ Tamtéž

²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině/Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 379-381 (§ 79 zákona o rodině).

ale tvoří vhodného poručníka právě pro dítě, které by například osiřelo a nahradí tak rodiče lépe než kdokoliv jiný.

Poručenství se tak může stát i vhodným institutem pro zaštitění rodinné výchovy dítěte, dokonce mu zákon přiznává dávky hmotného zabezpečení dle ustanovení § 939 NOZ a to stejné jako pěstounovi, pokud osobně pečuje o dítě, které je mu trvale svěřeno.

Poručník odpovídá za výkon své funkce soudu dle ustanovení § 933 odst. 1 NOZ, jehož stálému doзору podléhá. V případě, že by dítě mělo jmění, jehož péče je pro poručníka značně obtížná, může soud dle ustanovení § 941 NOZ na návrh poručníka jmenovat opatrovníka pro správu jmění dítěte, jinak vykonává správu jmění dítěte poručník, který předkládá účty ze správy jmění soudu, není-li této povinnosti zproštěn dle ustanovení § 934 odst. 2 NOZ. Dle ustanovení § 942 NOZ má z hlediska správy jmění dítěte stejná práva a povinnosti jako opatrovník pro správu jmění dítěte.²²

V rámci doзору nad poručníkem jej soud odvolá pro porušování povinností, nebo pro jiné důvody, které činí výkon funkce nevhodným dle ustanovení § 937 NOZ. Nikoli běžná rozhodnutí týkající se dítěte musí poručníkovi schválit soud dle ustanovení § 934 odst. 1 NOZ.

Poručenství zanikne dle ustanovení § 935 odst. 1 NOZ, pokud dítě nabyde svéprávnost, či je osvojeno, nebo pokud rodič, jehož rodičovská odpovědnost byla omezena, ji nabyde zpět. Postačí ovšem pokud je schopný ji vykonávat, což zřejmě upravuje mezidobí od nabytí schopnosti rodiče rodičovskou odpovědnost vykonávat do vydání deklaratorního rozhodnutí soudu o této skutečnosti, po které dítě již může být v péči svého rodiče. Poručenství přirozeně končí smrtí poručníka, nebo rozhodnutím soudu o zániku jeho funkce dle § 935 odst. 2, ať už na žádost poručníka, či jeho odvoláním.

Ve sporném řízení, ve kterém bude dítě vystupovat jako účastník, jej tedy zastoupí poručník, (ve věcech majetkových pro které má vedle poručníka opatrovníka pro správu jmění jej zastoupí tento opatrovník).

²² Viz opatrovník pro správu jmění dítěte

V nesporných řízeních je pak nejčastěji jeho zástupcem orgán sociálně-právní ochrany dětí např. dle ustanovení § 455, 469 z.ř.s.

2.6 Opatrovník dítěte

Opatrovník oproti poručníkovi nahrazuje rodiče pouze omezeně, nikoliv v celém rozsahu jeho práv a povinností. Rozlišujeme více druhů opatrovníků, dle ustanovení § 943 NOZ je dítěti ustanoven opatrovník, pokud hrozí střet zájmů mezi dítětem a jinou osobou, nejsou-li dostatečně hájeny jeho zájmy, nebo je-li to potřeba z jiného důvodu, nebo takového opatrovníka stanoví zákon. Mezi opatrovníky, kteří jsou jmenováni na kratší dobu, patří kolizní opatrovník²³, opatrovník v řízení o osvojení²⁴, opatrovník v řízení o osvojení, který dává souhlas za dítě mladší 12 let²⁵, opatrovník ad hoc²⁶, opatrovník, kterého je potřeba z jiných důvodů a opatrovník pro nečinnost, když zákonný zástupce nehájí dostatečně zájmy dítěte. Opatrovnictvím na delší dobu je pak opatrovník pro správu jmění dítěte dle ustanovení § 948 a násl. NOZ²⁷ a opatrovník jmenovaný dítěti v případě, že je rodiči omezena jeho rodičovská odpovědnost, nebo její výkon na základě ustanovení § 878 odst. 3 NOZ.^{28,29} Takto ustanoveným opatrovníkům je dána pravomoc podávat návrhy na zahájení řízení u orgánů veřejné moci, pokud je potřeba rozhodnout o záležitostech dítěte. Podle druhu opatrovníku jsou jmenováni buď v samotném řízení, ve kterém vyvstala potřeba je jmenovat, nebo v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle ustanovení § 466 a násl. z.ř.s. Ohledně institutu opatrovnictví platí přiměřeně ustanovení o poručnictví a to dle § 944 NOZ. Opatrovník má dle ustanovení § 946 NOZ povinnost zjistit si stanovisko rodičů, případně

²³ Viz kolizní opatrovník

²⁴ Viz osvojení

²⁵ Viz osvojení

²⁶ Viz zastoupení na základě rozhodnutí

²⁷ Viz opatrovník pro správu jmění dítěte

²⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině/Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 388 (§ 83 zákona o rodině).

²⁹ Viz rodičovská odpovědnost

poručníka a je-li to možné i dítěte, a to před právním jednáním ve kterém zastupuje nezletilého.

Opatrovník má v řízení dle ustanovení § 31 odst. 1 o.s.ř. stejné postavení jako zástupce na základě procesní plné moci. To znamená, že za dítě vykonává všechna procesní práva a dítě nemůže tento rozsah nijak omezit.³⁰

2.7 Dítě v náhradní rodinné výchově

2.7.1 Dítě v pěstounské péči

Soud svěří dítě do osobní péče pěstouna, pokud o něj nemůže osobně pečovat ani jeden z rodičů či poručník dle ustanovení § 958 odst. 1 NOZ. Pěstounská péče má vždy přednost před péčí ústavní dle ustanovení § 958 odst. 2 NOZ a soud tak může učinit i na přechodnou dobu dle odst. 3 daného ustanovení. Je-li zde překážka bránící rodičům v péči o dítě, soud nařídí pěstounskou péči dle ustanovení § 959 odst. 1 NOZ právě na dobu, po kterou překážka trvá, např. po dobu hospitalizace rodičů. Pro tyto účely vede krajský úřad evidenci osob, které jsou schopny po přechodnou dobu vykonávat funkci pěstouna dle § 27a ZOSPOD.

Pěstounem dle ustanovení § 962 odst. 1 NOZ může být jen osoba s bydlištěm v ČR, která se svěřením dítěte souhlasí a u níž jsou předpoklady, že bude o dítě řádně pečovat. Vzhledem k tomu, že zákon neklade podmínku plné svéprávnosti pěstouna, může se stát, že tímto pěstounem bude osoba nezletilá, např. starší sourozenec dítěte, který dosáhl dostatečné vyspělosti, aby se po přechodnou dobu o dítě postaral, a v zájmu dítěte je takto nejvhodnější osobou. Pokud by bylo nezletilé dítě takto zastoupeno, v případném sporném řízení jej jeho pěstoun zřejmě nebude moci zastoupit a domnívám se, že soudce by pak buď ustanovil opatrovníka dle ustanovení § 23 o.s.ř. pěstounovi, nebo spíše by přímo dítěti ustanovil ad hoc opatrovníka.

³⁰ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 128 (§ 31 občanský soudní řád).

Dítě se ovšem nestává vlastním dítětem pěstounů, tak jako při osvojení, jeho rodiče mají vůči němu nadále rodičovskou odpovědnost a to v mezích práv a povinností které jsou svěřeny pěstounovi dle § 960 odst. 1 NOZ, soud ovšem může z důvodů zvláštního zřetele hodných rozhodnout jinak. Pěstoun tedy vůči dítěti bude mít práva a povinnosti, které mu takto svěří soud a v rozsahu těchto práv a povinností pak bude dítě zastupovat i před soudem. V případě, že se v řízení stane účastníkem nesvéprávné dítě, které je v pěstounské péči, soudce musí zkoumat jak je rodičovská odpovědnost jeho rodičů omezena a komu ze zákonných zástupců vyplývá povinnost dítě zastupovat. S tímto zástupcem pak soudce jedná jako se zástupcem dítěte, který bude za dítě činit procesní úkony.

Z hlediska výživného na dítě je vyživovací povinnost rodičů svěřením pěstounovi nedotčena, soud vzhledem k jejím poměrům stanoví výši dle ustanovení § 961 odst. 1.

Soud by dle ustanovení § 962 odst. 2 NOZ osobě dítěti blízké nebo příbuzné, pokud se tato osoba ujala jeho osobní péče a je-li to v zájmu dítěte. Tato přednost je upravena i v ustanovení § 15 ZOSPOD, kdy ocitne-li se dítě bez péče potřebné v jeho věku, musí mu být zajištěna bezodkladně jiná péče, při níž se dává přednost jeho příbuzným.³¹

Dítě může být svěřeno do společné pěstounské péče dle ustanovení § 964 odst. 1 NOZ pěstounům, kteří jsou manželé, pro případ jejich rozvodu je v odst. 2 daného ustanovení stanovena podmínka úpravy práv a povinností pěstounů po dobu po rozvodu, jinak by je soud nerozvedl stejně jako v případě manželství a úpravy rodičovských práv a povinností. Pokud by se stalo, že jeden z manželů zemře, dítě je ponecháno v pěstounské péči pozůstalého manžela dle ustanovení § 964 odst. 3 NOZ. Z dikce daného ustanovení vyplývá, že nepřichází v úvahu společné pěstounství u osob, jenž nejsou sezdány nebo žijí v registrovaném partnerství.

³¹ Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010 – 2013. Tisk č. 362 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>>

Pěstounská péče zaniká dle ustanovení § 970 NOZ svéprávností dítěte, nejpozději však jeho nabytím zletilosti. Pěstounskou péčí může zrušit i soud na základě ustanovení § 969 NOZ, dojde-li ke změně poměrů nebo neshodám v pěstounské rodině a to na návrh dítěte či pěstouna, pokud nepostačuje rozhodnutí soudu o změnách vzájemných práv a povinností v pěstounské rodině.

2.7.2 Dítě svěřené do péče jiné osoby

Pokud o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručník, pak jej soud může svěřit do péče jiného člověka, je-li to v jeho zájmu dle ustanovení § 953 odst. 1 NOZ, tato náhradní péče bude mít přednost před péčí ústavní dle odstavce 2 daného ustanovení.

Pečující osoba musí být schopná se řádně starat o dítě a samozřejmě souhlasit se svěřením dítěte dle ustanovení § 954 odst. 1 NOZ, dle odstavce 2 daného ustanovení soud preferuje, pokud touto osobou má být osoba dítěti příbuzná nebo blízká. Práva a povinnosti pečující osobě vymezí soud dle ustanovení § 955 NOZ, podpůrně se ale použije i úprava pěstounství. Z hlediska sporných řízení pak bude tato osoba zastupovat dítě právě v mezích, které jí určí soud.

Hlavním aspektem tohoto institutu je, že je rodičům ponechána vyživovací povinnost, kterou určí soud dle ustanovení § 956 odst. 1 NOZ a toto výživné je přímo vymahatelné osobou pečující dle odstavce 2 daného ustanovení. Pokud by nebylo možno vyživovací povinnost rodičům nebo ostatním příbuzným uložit, pak by dle ustanovení § 957 NOZ nepřicházelo v úvahu využití svěřeneckého institutu, ale dítě by bylo svěřeno do pěstounské péče, ve které může pěstoun na dítě pobírat dávky pěstounské péče dle ustanovení § 47e a násl. ZOSPOD.

2.7.3 Dítě v ústavní výchově

Ústavní výchova je krajním řešením situace, ke které soud přistoupí, pokud již vyčerpал jiná opatření a zejména musí zvážit, zdali

nelze dát ještě přednost svěřením dítěte do péče jiné osoby dle ustanovení § 971 odst. 1 NOZ. Nově byl včleněn do ustanovení § 971 NOZ odstavec 3, který reaguje na judikaturu Evropské unie, kdy nedostatečné bytové poměry nebo majetek rodičů nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově.³²³³

Soud v rozhodnutí dle ustanovení § 971 odst. 4 NOZ určí dané zařízení, kam má být dítě umístěno, s tím, že by se mělo nacházet co nejbližší bydlišti rodičů nebo blízkých dítěte. Ústavní výchovu lze nařídit dle ustanovení § 972 NOZ na dobu 3 let s tím, že se dá prodloužit, jsou-li tu stále důvody pro její uložení. Naopak pominou-li tyto důvody nebo objeví-li se možnost svěřit dítě do jiné péče, soud o tom neprodleně rozhodne dle ustanovení § 972 odst. 2 NOZ.

Ústavní výchovou není narušen vztah dítěte a rodiče, i když fakticky je jejich rodičovská odpovědnost omezena, protože dítě nežije s nimi. Rodiče ovšem zůstávají zákonným zástupcem dítěte a v případě sporného řízení, kde by bylo dítě účastníkem, by jej zastupovali dle zákonného zastoupení.³⁴

V případech, kdy se nepodaří rodiče sehnat, nebo by nehájil dostatečně zájmy dítěte, by soud dítěti ustanovil opatrovníka.³⁵

³² Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II 838/07 k rozhodování soudů o ústavní výchově: „Rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah do základních lidských práv, a proto se musí opírat o dostatečně pádné argumenty motivované zájmem dítěte. Za takové lze považovat vystavení dětí násilí nebo špatnému zacházení, pohlavnímu zneužívání či „alespoň“ nedostatek citového zázemí, znepokojivý zdravotní stav nebo psychickou nerovnováhu u rodičů, případně nevyhovující životní podmínky nebo materiální nedostatek ve spojení s dalšími okolnostmi...“

³³ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010 k rozhodování soudů o ústavní výchově: „Důvodem pro nařízení ústavní výchovy dítěte nemohou být samy o sobě materiální nedostatky rodiny, zvláště pak její špatné bytové poměry.“

³⁴ KRÁLÍČKOVÁ, ZDEŇKA. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině/Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 220 (§ 46 zákona o rodině).

³⁵ Viz opatrovník

2.8 Společná ustanovení o střetu zájmů mezi nezletilým a jeho zástupcem

Postupy při rozporu mezi nezletilým a jeho zástupcem jsou dva a záleží, jedná-li se o rozpor mezi rodičem a dítětem či mezi jiným zástupcem nezletilého, než je rodič, a nezletilým.

2.8.1 Rozpor zájmů mezi zástupcem dítěte a dítětem

Dle § 32 odst. 2 o.s.ř. zástupcem účastníka nemůže být ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. V návaznosti na ustanovení § 460 NOZ, zákonný zástupce nezletilého, jeho opatrovník či opatrovník ustanovený soudem pro dané řízení dle § 29 o.s.ř. nesmí nezletilého zastupovat, pokud by mezi nimi mohlo dojít ke střetu zájmů, jež jsou předmětem řízení. Pokud by k takovému střetu mohlo dojít, soud nezletilému jmenuje kolizního opatrovníka. Oproti minulé právní úpravě došlo k větší ochraně nezletilého tím, že postačí, pokud střet zájmů hrozí, k rozporu tedy nemusí vůbec dojít, což bylo dříve podmínkou pro ustanovení kolizního opatrovníka. Je-li tímto zástupcem ustanovený advokát, je jeho povinností ustanovení do funkce odmítnout pro střet zájmů a požádat o zrušení ustanovení, advokát, který byl nezletilým zplnomocněn má pak povinnost plnou moc vypovědět.³⁶

2.8.2 Kolizní opatrovník

Speciálně je upraven střet zájmů mezi dítětem a rodičem v § 892 odst. 3 NOZ, kdy rodič nemůže dítě zastoupit, jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů, v takovém případě jmenuje soud dítěti opatrovníka.

³⁶ DOLEŽÍLEK, Jiří. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I,II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 202-203 (§ 32 občanský soudní řád).

Opatrovník ustanovený z důvodu střetu zájmů je tradičně označován jako kolizní opatrovník³⁷ a v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé dle § 466 písm. g) a násl. z.ř.s. je tímto opatrovníkem jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí. Dle § 17 ZOSPOD je tímto opatrovníkem obecní úřad obce s rozšířenou působností. Orgán sociálně-právní ochrany se může nechat zastoupit advokátem. V jiných řízeních, nežli ve věcech péče soudu o nezletilé, může být tímto opatrovníkem jmenován advokát.³⁸

2.8.3 Rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost dle ustanovení § 898 NOZ obsahuje soubor práv a povinností rodičů vztahující se k péči o dítě. Zejména půjde o péči o jeho zdraví, tělesný a mravní vývoj, vychovávání dítěte a vedení ho ke vzdělání a celkovému rozvoji jeho osobnosti. V širším smyslu rodičovská odpovědnost v sobě zahrnuje i zastoupení dítěte a správu jeho majetku. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud. Rodičovská odpovědnost dle ustanovení § 865 NOZ náleží stejně oběma rodičům a má ji každý rodič, pokud jí nebyl zbaven, či omezen soudem.

Soud, který rozhoduje o rozsahu rodičovské odpovědnosti nebo způsobu jejího výkonu se dle ustanovení § 866 NOZ musí řídit zájmem dítěte. Před tím, než soud učiní rozhodnutí, které se týká zájmu dítěte, soud jej dle ustanovení § 867 odst. 1 NOZ poučí o všech relevantních skutečnostech, tak aby si na danou situaci mohlo vytvořit vlastní názor. Jeho názor bude po té muset soud vzít v úvahu a věnovat mu patřičnou pozornost při vlastním rozhodování dle ustanovení § 867 odst. 2, pokud by dítě nebylo schopno porozumět informacím jemu poskytovaným, nebo není schopno si na ně vytvořit názor, soud informuje a získá názor

³⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině/Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 140 (§ 37 zákona o rodině).

³⁸ Tamtéž

osoby, jenž ochraňuje zájmy dítěte. Platí zde vyvratitelná právní domněnka, že dítě starší 12 let je schopno porozumět informacím, na základě kterých si vytvoří názor.³⁹

Pokud rodič nevykonává svou rodičovskou odpovědnost řádně, pak je-li to v zájmu dítěte, rodičovskou odpovědnost omezí nebo omezí její výkon a stanoví její rozsah dle ustanovení § 870 NOZ.

V případech, kdy rodič rodičovské odpovědnosti zneužívá, zneužívá její výkon nebo závažně zanedbává své rodičovské povinnosti, soud jej dle ustanovení § 871 odst. 1 NOZ rodičovské odpovědnosti zbaví. Zájem dítěte je zde dán z povahy věci a vzhledem k obecnému ustanovení § 867 NOZ soud bude mít povinnost zjistit názor dítěte.

Rodič má obecně povinnost vykonávat vůči dítěti rodičovskou odpovědnost v jeho zájmu a to na základě ustanovení § 875 odst. 1 NOZ. Před rozhodnutím, které se zájmu dítěte dotýká, musí rodič na základě ustanovení § 875 odst. 2 NOZ dítě seznámit se všemi skutečnostmi důležitými pro utvoření názoru dítěte na skutečnost, která bude předmětem rozhodnutí, přirozeně pouze pokud je dítě schopné přijmout danou skutečnost a vytvořit si na ni svůj názor. Tomuto názoru dítěte musí rodiče věnovat náležitou pozornost a brát jej v potaz při svém rozhodnutí, tak jako soud při rozhodování v zájmu dítěte.

Rodiče by měli spolu jednat ve vzájemné shodě dle ustanovení § 876 NOZ pokud nehrozí nebezpečí z prodlení, hrozí-li, je oprávněn dle odst. 2 daného ustanovení rodič rozhodnout sám, dané rozhodnutí pak neprodleně sdělí druhému rodiči. Ochrana je poskytnuta 3. osobě, která je-li v dobré víře, tak má za to, že s daným jednáním souhlasí oba rodiče.

Neshodnou-li se rodiče v záležitosti, která je pro dítě významná, rozhodne na návrh jednoho z rodičů soud.⁴⁰ Významnou skutečnost zákon demonstrativně vyjmenovává v ustanovení § 877 odst. 2 NOZ,

³⁹ Viz názor dítěte

⁴⁰ K tomuto již zmiňovaná nedostatečná úprava neumožňující nezletilému, aby sám vyvolal řízení před soudem, jenž by určil, co je skutečně ve prospěch nezletilého

kdy se jedná o nikoli běžné zdravotní zákroky, místo bydliště nebo volbu vzdělání a práce.

2.8.4 Ochrana zdraví dítěte

Ochrana před zásahem do integrity nezletilého staršího 14 let, tedy i před zdravotním zákrokem, je poskytnuta v ustanovení § 100 NOZ, kdy pokud nezletilý vážně zákroku odporuje, tak nelze i přes souhlas jeho zákonného zástupce zákrok provést, aniž by k tomu dal souhlas soud. Za sebe si ale ani nedokážu představit situaci, kdy 13letý nezletilý má podstoupit zdravotní zákrok, jež vyžadují jeho rodiče, a nemůže nijak ovlivnit tento zásah do své fyzické integrity, protože nemá možnost podat návrh na soud, který by rozhodl, zdali je daný zákrok opravdu v jeho zájmu. Nutno podotknout, že taková situace bude výjimečná, neboť z hlediska lékařské etiky jsou lékaři povinni indikovat pouze zákroky, které jsou v zájmu zdraví člověka (ochrana zdraví je tedy již v péči samotných doktorů, kteří musí rozhodnout v zájmu lidského zdraví), přesto příkladem vyvolávajícím onen střet zájmů může být estetický zákrok (např. plastika ušních boltců). V praxi se může naskytnout i opačná situace, a to že rodiče ovlivnění sektou mohou lékařský zákrok oddalovat svým odmítáním dát k dané věci souhlas a nezletilý mladší 14 let se opět nemůže bránit návrhem na soud.

Pak se ovšem nabízí možnost řešení dané situace ustanovením kolizního opatrovníka v řízení o omezení rodičovské odpovědnosti pro daný případ soudem. Pravomoc soudu je dána analogicky, kdy pokud může sám bez návrhu zahájit řízení o omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti, měl by mít možnost tak učinit i pro konkrétní případ.⁴¹ Samostatnost dítěte v rozhodování o své integritě je podpořena i ustanovením § 95 NOZ, kdy nezletilý může sám udělit souhlas k zásahům, které nemají trvalé nebo závažné následky (např. piercing) a je-li souhlas s tímto zákrokem přiměřený rozumové a volní vyspělosti

⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol., *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. s. 184.

nezletilých jeho věku, vyspělost je tedy posuzována objektivně. Dané ustanovení tedy dává dítěti možnost, aby například ve svých 14 letech si nechalo samo vypálit bradavičku nebo vyoperovat znaménko. Zákonodárce tak zřejmě chtěl ulevit lékařům, kteří byli zbytečně zatíženi souhlasu rodičů ohledně zákroků, na které mnohdy ani s dětmi nechodili. Veřejné právo dáno problematiku upravuje v § 35 ZoZdr kdy: "...nezletilému pacientovi lze zamýšlené zdravotní služby poskytnout na základě jeho souhlasu, jestliže je provedení takového úkonu přiměřené jeho rozumové a volní vyspělosti odpovídající jeho věku..." Lékař tedy musí posoudit vyspělost dítěte a zdali je schopno samo souhlas dát.

Ústavní soud se zabýval zásahem do poskytování lékařské pomoci dítěti, kdy byla podána stížnost rodičů na porušení jejich základních lidských práv, a to konkrétně do práva rodičů na péči o dítě a jeho výchovu dle čl. 32 odst. 4 Listiny. Rodiče v daném případě nechtěli nechat své dítě hospitalizovat i přes jeho kritický stav způsobený nádorovým onemocněním, neboť jako Svědci Jehovovi odmítali, aby dítěti byla poskytnuta léčba pomocí krevních derivátů. Dle čl. 32 odst. 4 nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona, což zde bylo předběžným opatřením soudu splněno.⁴²

Je možné, že v právních řádech jiných států by s odkazem na své náboženství a rodičovská práva s touto svojí stížností rodiče uspěli, ale pro racionálně uvažujícího člověka je nepředstavitelné nad dítětem vynést rozsudek smrti tím, že mu nebude poskytnuta pomoc, která s velkou pravděpodobností povede k vyléčení rakoviny. Naštěstí je pro

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03: "Odmítají-li rodiče léčbu nezletilého dítěte, jež je v bezprostředním ohrožení života, nepředstavuje vydání předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu, kterým se dítě svěří do péče příslušného léčebného zařízení, porušení jejich práv zakotvených v čl. 32 odst. 4 či čl. 16 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Vzhledem k nutnosti okamžitého zásahu není zpravidla možno v řízení o vydání takového předběžného opatření řešit případný spor rodičů s léčebným zařízením o vhodnosti té které léčby. Týká-li se věc dítěte ve věku okolo šesti let, není porušením čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, pokud toto dítě nebylo v daném řízení soudem vyslechnuto. Výslech rodičů musí soud provést pouze v případě, že by to pro rozhodnutí bylo nezbytné a z hlediska zákonné lhůty pro vydání rozhodnutí možné."

naše právní prostředí příznačné, že ochranu dítěte a zvláště jeho zdraví stavíme na první místo.

3 Péče o jmění nezletilého

V dnešní době je poměrně běžnou záležitostí, že nezletilí jsou vlastníci jmění značné hodnoty. Může se tak stát z titulu dědění, či dítě samo svojí prací majetek nabyde nebo často i sami rodiče převedou majetek na své dítě. Vždy, když je nezletilý nesvéprávný k právnímu jednání ohledně tohoto majetku, je nutné zkoumat, zda nakládání s ním bude pro nezletilého v jeho zájmu a pokud by jeho zájem mohl být ohrožen, jsou zde 3 zákonné instituty poskytující nezletilému ochranu, kterými jsou kolizní opatrovník dle § 892 odst. 3 NOZ, opatrovník pro správu jmění dítěte dle § 948 a násl. NOZ a souhlas soudu s právním jednáním dle § 898 NOZ.

3.1 Rozpor v zájmech dítěte a rodiče

Obecně při péči o jmění dítěte mají rodiče dle ustanovení § 896 odst. 1 NOZ povinnost jej spravovat s péčí řádného hospodáře. Pojem řádného hospodáře v daném kontextu bude znamenat takovou péči, aby dítě neutrpělo újmu na svých majetkových právech při péči o ten majetek, se kterým nemůže samo právně jednat pro nedostatek svéprávnosti.⁴³ Pokud rodiče dítě zastupují při jednotlivém právním jednání týkajícím se jeho jmění pak dle § 896 odst. 1 ve spojení s obecným ustanovením § 892 odst. 3 nesmí být jejich zájmy v rozporu se zájmy dítěte, jinak by musel být ustanoven výše zmíněný kolizní opatrovník dle § 466 písm. g) a násl. z.ř.s.⁴⁴

⁴³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině/Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 143 (§ 37a zákona o rodině).

⁴⁴ Viz kolizní opatrovník

3.2 Schválení právního jednání nezletilého

Při správě jmění nezletilého, ke které sám není svéprávný, bude nezletilý pro tato právní jednání zastoupen svými zákonnými zástupci, nejčastěji rodiči. Zákon rozlišuje správu běžných záležitostí, ke kterým jsou zástupci beze všeho oprávněni a záležitostí, které nejsou běžnými. Při nakládání se jměním nezletilého jsou za běžné záležitosti považovány pravidelné platby spojené s majetkem, jako jsou příjmy z nájmu, inkaso, odvádění daně, běžná údržba nemovitosti.⁴⁵ Pokud ale nepůjde o správu běžných záležitostí, dle ustanovení § 898 odst. 1 NOZ nejedná-li se při správě existujícího i budoucího jmění dítěte, či jeho části o běžné záležitosti, nebo záležitosti majetkově zanedbatelné, potřebují rodiče souhlas soudu k právnímu jednání ohledně takovéto záležitosti.

Druhý odstavce ustanovení § 898 NOZ obsahuje výčet právních jednání, zejména ke kterým je souhlas soudu potřeba tj. k právnímu jednání, kterým by dítě nabylo nemovitou věc a k nakládání s ní, k zatížení majetku či jeho nikoliv nepodstatné části, k nabytí, poskytnutí či odmítnutí daru nebo dědictví nikoliv zanedbatelné hodnoty, k uzavření smlouvy o opětovném dlouhodobém plnění, úvěrové smlouvy či smlouvy týkající se bydlení.

Oproti minulé právní úpravě dochází k obrácení principu souhlasu soudu a zásadně platí, že ve chvíli, kdy rodiče disponují se jměním dítěte, potřebují souhlas soudu, pokud se nejedná o běžné jednání nebo jednání výjimečné, ale zanedbatelné majetkové hodnoty.⁴⁶

Změny dosáhla i úprava dispozice s dědictvím, kdy aktuální úprava v § 878 odst. 2 uvádí, že je souhlas soudu třeba k nabytí dědictví nikoliv zanedbatelné hodnoty a dále i k odmítnutí dědictví.

Dříve zákon nestanovoval ani demonstrativní výčet úkonů, které bylo nutno schválit, z praxe se ale dovozovalo, že souhlas soudu ohledně

⁴⁵ KNAPPOVÁ, Marta. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník Komentář*. XX vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 218-219 (§ 28 občanského zákoníku).

⁴⁶ Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010 – 2013. Tisk č. 362 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?0=6&CT=362&CT1=0>>

nakládání s dědictvím je potřeba pouze v případě odmítnutí dědictví např. proto, že je předlužené.⁴⁷

Dědictví se odmítá jako celek a na toho, kdo dědictví odmítl, se hledí jako by jej nikdy nenabyl, dle ustanovení § 1485 NOZ a dle ustanovení § 148 odst. 1 NOZ je dána lhůta pro odmítnutí v délce 1 měsíce, kterou je možné za určitých podmínek prodloužit a ve chvíli, kdy tato lhůta uplyne, pak dle odstavce 2 daného ustanovení již nelze dědictví odmítnout.

Ohledně nabytí vlastnictví je tedy dnes požadován souhlas soudu, což je ovšem nesmyslné, jelikož dědictví se nabývá rozhodnutím soudu, kdy nejčastěji bude v rozhodnutí uvedeno, že dědictví nabývá ke dni smrti zůstavitele. Případný souhlas soudu by tedy mohl být požadován pro výslovné přijetí dědictví rodiči, nebo pro nevyjádření odmítnutí dědictví.

Vzhledem k tomu, že ustanovení § 898 odst. 2 poskytuje demonstrativní výčet, analogicky tedy bude souhlasu soudu třeba i s právním jednáním zřeknutí se dědictví dle ustanovení § 1484 NOZ a vzdání se dědictví ve prospěch jiného dle ustanovení § 1490 NOZ.

Zavedení souhlasu pro přijetí dědictví není nejšťastnější řešení ochrany nezletilého, neboť již tak táhlé dědické řízení se ještě prodlouží o vyčkání na řízení o udělení souhlasu s právním jednáním rodiče a neodpovídá základním zásadám hospodárnosti a rychlosti.

Dědic všeobecně hradí zůstavitelovy dluhy do jejich plné výše, pouze pokud si uplatní výhradu soupisu tak bude hradit dluhy jen do výše ceny nabytého dědictví a to dle ustanovení § 1706 NOZ. Zde je zvlášť poskytnuta ochrana dítěti tím, že je považováno za osobu pod zvláštní ochranou, a to pokud dítě není svéprávné, a pak na základě ustanovení § 1685 odst. 2 písm. a) a § 1706 NOZ soud ex officio nařídí soupis pozůstalosti a tím je dítě povinno hradit dluhy jen do výše nabytého dědictví.

⁴⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1338 (§ 179 občanský soudní řád).

Pokud by ale dědictví bylo v ceně dluhů, které jej zatěžují, bylo by nabytí dědictví pro dítě značně nevýhodné proto, že by přinášelo jenom komplikace ohledně splácení dluhů za zůstavitele. Vzhledem k tomu, že ale při těchto úkonech vypořádávání s dluhy váznoucími na dědictví se budou muset vypořádat rodiče jako jeho zákonní zástupci, tak ale je nasnadě, že dědictví odmítnou, jinak by byli sami proti sobě, odmítnutí bude schvalovat soud.

Souhlas soudu byl dříve potřeba i při smlouvě o rozdělení pozůstalosti mezi dědice, kdy se zkoumalo, zdali vlastnická práva, která má dítě nabyt jsou v jeho zájmu, čímž se již dříve zabýval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 4 Cz 24/66.⁴⁸

Nyní je ochrana dítěte zajištěna tak, že dle ustanovení § 1693 odst. 1 NOZ soud schvaluje přímo dohodu dědiců (pokud je vůbec tato dohoda možná), a tu schválí, pouze pokud není v rozporu se zájmy osoby pod zvláštní ochranou, tedy dítěte. Pokud by tato dohoda byla v rozporu s jeho zájmy tak ji jednoduše neschválí. Soud zřejmě může nadále vycházet z dosavadní praxe ohledně rozhodování zájmu dítěte v dané věci.

Další ochranu poskytující dítěti pokud je dědicem a není svéprávné, je opatření, kdy soud provede závěru, čili opatření zajišťující pozůstalost dle ustanovení § 1682 odst. 1 a) NOZ a to k takové části pozůstalosti, aby mu bylo garantováno uspokojení jeho dědického práva dle odstavce 2 daného ustanovení. Tím je dítěti zaručeno, že se s jeho částí, kterou má zdědit v průběhu správy s pozůstalostí nic nestane, daná závěra by nebyla třeba, pokud by v rámci pozůstalosti byla nemovitost dle ustanovení § 1683 NOZ, jejíž hodnota by dostatečně převyšovala dědický díl dítěte a plnila by tak stejný účel jistoty jako závěra.

Nezletilý starší 15 let může o svém jmění pořizovat, aniž by potřeboval souhlas svého zákonného zástupce dle ustanovení § 1526

⁴⁸ Rozhodnutí NS ze dne 15. dubna 1966, sp. zn. 4 Cz 24/66: "Při posuzování toho, zda dohoda dědiců je či není v zájmu nezletilého dědice, nelze zájem dědice spatřovat jedině v tom, zda se mu dostane vlastnických práv, nýbrž je třeba přihlédnout i k tomu, jaká tu bude možnost užívat věci získané dědictvím a jaké budou náklady spojené s jejich udržováním. To platí zejména, jde-li o nabytí spoluvlastnických práv."

NOZ, toto právní jednání, ke kterému je ze zákona svéprávný ovšem musí mít formu veřejné listiny. Nejčastěji se bude jednat o notářský zápis dle ustanovení § 6 Notř, kdy notářský zápis je veřejnou listinou, pokud splňuje zákonné požadavky.

Dle minulé právní úpravy nezletilý mohl učinit závěť pouze formou notářského zápisu dle § 476d odst. 2 OZ, aktuálně je tedy možné si vybrat kterou z veřejných listin určených § 567 NOZ k právnímu jednání použije a přichází v úvahu, že může závěť pořídit i u soudu.

V řízení ve věci souhlasu soudu s právním jednáním dítěte soud dle ustanovení § 469 odst. 1 z.ř.s. dítěti jmenuje opatrovníka, kterým bude nejčastěji orgán sociálně-právní ochrany dětí. V případě že by podnět pro toto řízení podal právě tento orgán, je potřeba jmenovat opatrovníkem jinou osobu dle ustanovení § 469 odst. 2. z.ř.s.

Souhlas soudu s právním jednáním rodiče je ale vyžadován i v rovině procesně-právní, např. při podání žaloby za nezletilého. Nebude sice platit, že automaticky pokud je potřeba v hmotně-právní rovině souhlasu soudu, bude jej zapotřebí i při podání žaloby v dané věci a naopak budou případy, kdy schválení podání žaloby bude z hlediska závažnosti následujícího řízení pro nezletilého nutné, i když v hmotně-právní úpravě tento souhlas potřebný není.⁴⁹

Souhlasu soudu tak nebude třeba k podání žaloby, týkající běžného hospodaření s majetkem dítěte, jako např. na zaplacení dlužného nájemného v domě, jenž patří nezletilému.^{50 51}

Pokud by byla žaloba za nezletilého podána bez souhlasu soudu s tímto právním jednáním, soud by měl tento nedostatek posoudit jako odstranitelný nedostatek procesní podmínky, kdy jde o institut tzv. kvalifikovaného zastoupení, který spočívá právě v nezbytnosti souhlasu soudu s právním jednáním podání žaloby. Zdali se jedná o tento institut a

⁴⁹ KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. Procesní následky nedostatku souhlasu soudu s podáním žaloby za nezletilého a jejich náprava prostřednictvím řádných a mimořádných opravných prostředků. *Právním fórum*, 2011, roč. 8, č.12/11, s. 535.

⁵⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1338 (§ 179 občanský soudní řád)

⁵¹ citovaná úprava dle § 179 ošř, který je dnes zrušen a upraven v z.ř.s.

je tedy nutný souhlas soudu, si posoudí soud jako předběžnou otázku dle ustanovení § 135 o.s.ř. Dalším nezbytným krokem soudu by mělo být, že se pokusí tento nedostatek odstranit a to tím, že přeruší vlastní řízení a dá podnět k zahájení řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle ustanovení § 466 a násl. z.ř.s., které je možné zahájit i bez návrhu a vyčká na rozhodnutí soudu o potřebě a udělení souhlasu. Pokud bude souhlas v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé udělen, bude tím splněna podmínka kvalifikovaného zastoupení a soud může rozhodnout ve věci samé. V případě, že soud neudělí souhlas s právním jednáním rodičů, je nutné řízení zastavit pro nedostatek podmínek řízení dle ustanovení § 114 odst. 2.⁵²

Smyslem schválení právního jednání soudem je zajištění ochrany nezletilého tím, že jeho zástupce za něj bude právně jednat v jeho zájmu. Oproti minulé právní úpravě již není třeba zkoumat, zdali z daného právního jednání, jež má být schváleno, nevzniká střet zájmů mezi dítětem a rodičem a tedy nevzniká-li povinnost ustanovit dítěti kolizního opatrovníka pro dané právní jednání a až toto právní jednání poté může být soudem schváleno.⁵³

Nyní je dítě ze zákona pro řízení o schválení právního jednání zastoupeno vždy. Pokud by výše zmíněná právní jednání rodiče byla učiněna bez potřebného souhlasu soudu, vůbec se k nim dle ustanovení § 898 odst. 3 NOZ nepřihlíží.

3.3 Opatrovník pro správu jmění dítěte

Soud dle § 905 odst. 1 NOZ jmenuje zvláštního opatrovníka pro správu jmění dítěte, a to i bez návrhu, pokud by zájmy dítěte mohly být ohroženy, zejména pokud má dítě společná majetková práva se svým rodičem nebo sourozencem. Nejčastěji tedy bude tento opatrovník

⁵² KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. Procesní následky nedostatku souhlasu soudu s podáním žaloby za nezletilého a jejich náprava prostřednictvím řádných a mimořádných opravných prostředků. *Právním fórum*, 2011, roč. 8, č.12/11, s. 532-535.

⁵³ KAPOUN, Jiří, KOHOUT, Miroslav, *Nabývání majetku nezletilými.(online)* Epravo.cz. 19. června 2008. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/nabyvani-majetku-nezletilymi-54971.html>

jmenován, pokud dítě a rodič či dítě a jeho sourozenec budou spolujitelé a z tohoto poměru budou vyplývat protichůdné zájmy obou stran.

Opatrovník bude soudem jmenován také, pokud rodič dítěte nebude schopný vykonávat správu jmění dítěte s péčí řádného hospodáře pro nedostatek odborných znalostí např. pro správu obchodního podílu, který dítě podědí, aniž by se rodič nechal zastoupit odborníkem, nebo pokud rodiče nebudou majetek spravovat řádně. Soud ustanoví opatrovníkem nejčastěji svéprávnou fyzickou osobu, ale v případě nutnosti s ohledem na značný majetek nezletilého soud opatrovníkem ustanoví odborníka např. daňového poradce či korporaci složenou z daňových poradců.⁵⁴

Soud ve svém rozhodnutí o jmenování opatrovníka pro správu jmění dítěte dle § 948 NOZ vymezí rozsah jmění, které bude opatrovník spravovat a také způsob nakládání s ním.

Soud může opatrovníkovi určit, které konkrétní části majetku mají být rozprodány a peníze za ně pak uloženy v peněžním ústavu, nebo naopak které prodávat nesmí a musí se postarat o jejich bezpečnost uložení do trezorů peněžních ústavů. Opatrovníkovi může uložit i zákaz zástavy a zatížení věcnými břemeny daného majetku a další vhodná opatření.⁵⁵ Právě v rozsahu stanovených práv a povinností opatrovníka budou rodiče dle § 905 NOZ omezeni ve svých právech a povinnostech vztahujících se ke jmění jejich dítěte. Opatrovníku ukládá zákon v § 949 NOZ, aby při správě jmění postupoval s péčí řádného hospodáře a nepodstupoval nepřiměřená rizika. Dle ustanovení § 950 odst. 1 NOZ opatrovník za své řádné plnění funkce odpovídá soudu, jehož stálému dozoru podléhá. Soudu předkládá pravidelně, ze zákona dle § 950 odst. 3 NOZ minimálně jednou za rok zprávy a účty ze správy jmění. Na jeho právní jednání se jměním dítěte se dle § 950 odst. 2 NOZ použijí

⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině/Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 147 (§ 37b zákona o rodině)

⁵⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině/Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 148 (§ 37b zákona o rodině)

ustanovení o právním jednání rodičů s tím, že soud považuje-li to za potřebné, může nad rámec zákona stanovit právní jednání, která musí být taktéž schválena soudem.

Opatrovník má dle § 951 odst. 1 NOZ nárok na náklady související se správou jmění dítěte, které mohou být uhrazeny i z jeho majetku, nestačily je pokrýt výnosy a obdobně mu na základě odst. 2 daného ustanovení vzniká nárok i na přiměřenou odměnu.

V řízení o majetku dítěte se použije na postavení tohoto opatrovníka přiměřeně ustanovení o poručníkovi dle ustanovení § 944 NOZ.

4 Zvláštní řízení

Jedná se o řízení podle z.ř.s., kdy zákonodárce oddělil nesporná řízení a některá řízení sporná, dříve upravená v o.s.ř. a jejich úpravu vtělil do daného zákona. Typické pro všechna tato řízení bude, že jsou procesně odlišná od sporných řízení, ovládána jsou i jinými zásady. Nesporná řízení bude často možné zahájit i bez návrhu, tedy se zde projevuje zásada oficiality, oproti tomu sporná řízení jsou možná zahájit pouze na návrh. Dále se k ochraně nezletilého přidává obecně platné ustanovení § 20 odst. 1 a § 21 z.ř.s. pro nesporná řízení, kdy platí zásada vyšetřovací a soud sám je povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí, nikoli jenom skutečnosti tvrzené účastníky a stejně tak provede všechny důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, a to i ty, které účastníci nenavrhlí. Dále dle odstavce 2 ustanovení § 20 z.ř.s. dochází k prolomení obecné zásady koncentrace, která je uplatňována při sporném řízení dle ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. a účastníci mohou tvrdit skutečnosti a označit důkazy až do vydání rozhodnutí. Speciálně je brán ohled na nezletilého a jeho názor, kdy v ustanovení § 20 odst. 4 z.ř.s. soud dostatečně informuje nezletilého, který je schopný situaci porozumět, o probíhajícím řízení tak, aby si uvědomil následky svého názoru, jenž bude v jeho zájmu soudem zjišťován a na nějž bude brán ohled při rozhodnutí. Specifika těchto řízení se projevují i v tom, že řízení, která je možno zahájit i bez návrhu a některá další sporná řízení dle ustanovení § 14 z.ř.s. (např. ve věci ochrany proti domácímu násilí a o určení a popření rodičovství) lze zahájit i na návrh učiněný ústně do protokolu, což nezletilému značně usnadňuje vypracování odborného návrhu. Oproti minulé právní úpravě bylo vynecháno ustanovení, kdy každý okresní soud byl povinen toto podání sepsat a postoupit jej příslušnému soudu, s tím že účinky byly zachovány, jakoby již podání bylo učiněno u soudu příslušného (srov. § 42 odst. 2 o.s.ř. účinného do 31. 1. 2013). I přes vynechanou úpravu se ale domnívám, že soudy by takto měly nadále

postupovat, aby byla dodržena ochrana oprávněných zájmů účastníků. Dalším specifikem je, že v určitých řízeních bude nezletilému přiznána plná procesní způsobilost při dosažení věku 16 let, tedy bude za sebe před soudem plně jednat sám. Naopak v řízeních, ve kterých nebude dítě procesně způsobilé, bude ze zákona nejčastěji zastupováno orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Některá ze zvláštních řízení jsou dále rozvedena.

4.1 Řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí

Ochrana proti domácímu násilí je poskytována dle ustanovení § 751 odst. 1 NOZ, kdy stane-li se společné bydlení manželů v jedné domácnosti pro jednoho z nich nesnesitelné a to z důvodu fyzického či psychického násilí, které je pácháno na něm nebo jiné osobě s nimi žijící, může soud na návrh manžela omezit nebo vyloučit na určenou dobu právo násilného manžela v daném bytě nebo domě bydlet. Ustanovení o domácím násilí dopadají dle § 3021 NOZ nejen na manžele ale i na jiné osoby, které bydlí společně tedy např. i na jejich děti, registrované partnery či druhy. Soud může násilníkovi právo bydlet omezit či vyloučit na maximálně 6 měsíců dle ustanovení § 752 NOZ, s tím že o něm může rozhodnout znovu, jsou-li tu stále zvlášť závažné důvody.

Aktivně se domáhat ochrany může nejen osoba manžela, ale i nezletilý na základě ustanovení § 753 NOZ, kdy má právo se bránit jakákoliv osoba žijící v rodinné domácnosti s manžely. Nezletilý tak vždy bude aktivně legitimován, neboť pokud žije s rodiči, splňuje tuto podmínku, a to zřejmě pokud bude obětí on sám nebo i jeho rodič. Napříště tak může dítě podat návrh jako osoba spolužijící s manžely i když bude obětí jeho matka.⁵⁶

Samotné řízení o předběžném opatření bude probíhat dle ustanovení § 400 a násl. z.ř.s., kdy účastníky budou dle ustanovení § 403 odst. 1 z.ř.s. návrhvatel a odpůrce, popřípadě osoba, vůči níž násilí

⁵⁶ ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, s. 101 - 104.

směřuje. Dle odstavce 2 ustanovení § 403 z.ř.s. je výslovně stanoveno, že nezletilý může být navrhovatelem v této věci, s tím, že návrh za něj podává jeho zákonný zástupce, orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo advokát, pokud je dítě dostatečně rozumově vyspělé, aby mu mohlo udělit plnou moc.

Pokud podá rodič návrh za dítě, které je obětí, pak je v řízení navrhovatelem onen rodič a dítě bude osobou, vůči níž násilí směřuje, pokud ovšem návrh podá i dítě, budou navrhovateli oba, tedy rodič i dítě, které bude zastoupené, pokud nedovršilo 16 let a to buď rodičem (navrhovatelem) nebo orgánem sociálně-právní ochrany. Plná procesní způsobilost je totiž přiznána nezletilému staršímu 16 let na základě ustanovení § 403 odst. 3 z.ř.s.

V případě, že však dítě, jenž nechce dále snášet násilí na rodiči, podá návrh, je ono navrhovatelem a vzhledem ke střetu zájmů se svým zákonným zástupcem nebude zřejmě možné, aby bylo rodičem zastoupeno. Na to reaguje i úprava v § 406 z.ř.s. kdy hrozí-li střet zájmů mezi zástupcem a zastoupeným pak soud, který vede řízení o předběžném opatření ustanoví zastoupenému opatrovníka. Při tom se nebere ohled na ustanovení opatrovníka pro střet zájmů dle jiného předpisu dle ustanovení § 403 odst. 2 z.ř.s. tedy nebude se ustavovat kolizní opatrovník dle ustanovení § 892 odst. 3 NOZ.⁵⁷ Ustavení kolizního opatrovníka by bylo možné jen v řízení ve věci péče soudu o nezletilé a to by nebylo slučitelné s tím, že soud rozhodující o předběžném opatření musí rozhodnout v daných lhůtách. Vzhledem k potřebě co nejrychlejší ochrany soud rozhodne o předběžném opatření bez nařízení jednání, které by věc protáhlo a je limitován lhůtou pro rozhodnutí v délce 48 hodin dle ustanovení § 404 z.ř.s.

Pokud by byl nezletilý tímto agresorem a návrh na předběžné opatření podal jeho zákonný zástupce, je zřejmé, že by tu vznikl střet

⁵⁷ ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, s. 122 - 123.

zájmů. Při řešení zástupce nezletilého, by přicházela možnost analogicky vyjít z úpravy § 406 z.ř.s. a ustanovit mu opatrovníka.⁵⁸

Tento procesní opatrovník bude zejména využit až při doručování předběžného opatření, vzhledem k tomu, že se v řízení nenařizuje jednání a otázkou je, co by se pak dělo s nezletilým. Zřejmě by muselo být dáno do ústavní výchovy, o které ovšem rozhoduje soud v řízení ve věci péče soudu o nezletilé, kdy ovšem tento soud nestihne rozhodnout ve lhůtě pro vydání předběžného opatření.

Dle nové právní úpravy došla změny i místní příslušnost, kdy dříve byl místně příslušný soud, v jehož obvodu je společné obydlí, kde k násilí docházelo. Nyní je místně příslušný soud navrhovatele dle ustanovení § 400 z.ř.s., což lépe chrání osobu navrhovatele, která se může uchýlit ze strachu před násilníkem do jiného koutu České republiky a zde bude mít příslušný soud pro svoji ochranu.⁵⁹

4.2 Řízení o osvojení

Řízení o osvojení je vedeno dle ustanovení § 427 a násl. z.ř.s., kdy jej lze zahájit pouze na návrh dle ustanovení § 429 odst. 1 z.ř.s., tedy neuplatní se zde zásada oficiality. Účastníky jsou dle ustanovení § 431 z.ř.s. osvojované dítě, jeho zákonný zástupce a osvojitel pokud se v řízení nejedná o rozhodnutí soudu o potřebě souhlasu rodiče. Rodič je v řízení účastníkem, pokud zákon nestanoví jinak. Rodič není účastníkem dle ustanovení § 432 odst. 1 z.ř.s. pokud byl zbaven rodičovské odpovědnosti a práva dát souhlas s osvojením, nebo má omezenou svéprávnost ve věci udělení souhlasu s osvojením nebo dal souhlas s osvojením ještě před tím, než byl podán návrh na osvojení. Dále rodič, který byl účastníkem, jím přestává být dle odstavce 2 daného ustanovení, a to právní mocí rozsudku, v němž je rozhodnuto, že není potřeba jeho souhlasu k osvojení dítěte.

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, s. 124 - 127.

Dítě je v řízení zastoupeno opatrovníkem a to zpravidla orgánem sociálně-právní ochrany dětí dle ustanovení § 434 odst. 1 z.ř.s., pokud ale to byl právě tento orgán, kdo podal návrh na zahájení řízení, je tímto opatrovníkem ustanovena jiná vhodná osoba.⁶⁰

Z hlediska dítěte je při osvojování poskytnuta ochrana i dítěti osvojiteli narozeném, kdy soud bude dle ustanovení § 801 NOZ zkoumat při řízení o osvojení i není-li osvojení v rozporu se zájmy dítěte osvojitele, ovšem nepůjde o zájmy majetkové.

K osvojení je většinou zapotřebí souhlasu dítěte i rodiče dle ustanovení § 805 NOZ. Je-li dítě starší 12 let, pak dle ustanovení § 806 odst. 1 NOZ je jeho souhlas třeba vždy, pokud to není v rozporu s jeho zájmem, tedy je v jeho zájmu aby o tom nevěděl, nebo není schopno posoudit důsledky tohoto souhlasu, soud jej o účelu a důsledcích tohoto souhlasu musí řádně poučit dle odstavce 2 daného ustanovení. Soud tedy musí zkoumat, zdali dítě tento souhlas vysloví. Je-li dítě mladší 12 let pak je mu ustanoven opatrovník, který za něj dá souhlas dle ustanovení § 807 odst. 1 NOZ, zpravidla se bude jednat o orgán sociálně-právní ochrany dětí, je-li to možné, pak dle odstavce 2 daného ustanovení se soud pokusí zjistit názor dítěte. Je zřejmé, že by se opatrovník, který dává souhlas jménem dítěte s osvojením, měl analogicky jmenovat i dítěti staršímu 12 let, jehož souhlas s osvojením není potřeba, zvláště pokud není s to posoudit důsledky svého rozhodnutí.

Dítěti, které vyslovilo svůj souhlas je umožněno ho kdykoliv odvolat a to až do osvojení dle ustanovení § 808 NOZ.

Pokud je souhlas rodiče vyžadován, tak jej musí rodič dát a to i v případě, že není plně svéprávný. Souhlas ovšem nemůže dát dítě mladší 16 let dle ustanovení § 811 odst. 1 NOZ, proto osvojení dítěte od nezletilého mladšího 16 let není možné. Způsobilost plně nesevěprávného staršího 16 let dát souhlas s osvojením je posouzena soudem, nelze, aby za něj rozhodoval opatrovník dle odstavce 2 daného ustanovení. Dle ustanovení

⁶⁰ K tomuto usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 15. 8. 2008, sp. zn. 24 Co 332/2008, kdy: „Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako navrhovatel ústavní výchovy nezletilých nemůže být současně jejich kolizním opatrovníkem.“

§ 431 z.ř.s. bude tento rodič starší 16 let v řízení o osvojení mít plnou procesní způsobilost.

Dle dřívější právní úpravy bylo k osvojení dítěte, jež má nezletilý rodič, potřeba jeho souhlasu nehledě na jeho věk, jež jako limit nebyl dle ustanovení § 67 odst. 2 ZoR stanoven. Limitem nebyla ani plná rodičovská odpovědnost nezletilého rodiče, jelikož tak je brán ohled na biologickou hodnotu rodičovství nezávisle na právní úpravě.^{61,62}

Daná úprava hranice věku pro možnost dát souhlas s osvojením je zřejmě určena k ochraně nezletilého rodiče, který by se spíše mohl ve svých 15 letech ukvapit a pod nátlakem svojí rodiny s osvojením souhlasit, nežli tak udělá ve svých 16 letech. Na druhou stranu ale vyvstanou problémy, kdy např. 15 letá matka, která nemá k dítěti otce, by po zvážení všech svých možností mohla chtít právě dát dítě k osvojení a zde ji bude daná úprava bránit. V případě, že by se sama ocitla v nepříznivé situaci a jako o dítě by o ni bylo postaráno v jedné z podob náhradní rodinné péče, ke svému dítěti určitě přivine a těžko si představit trauma, kterým bude zbytečně procházet, když po roce mateřství by i tak byla nucena dát dítě k osvojení. S největší pravděpodobností si tak nezletilý rodiče mladší 16 let dítě „nuceně“ ponechají, s tím že otázkou je jak se pak zvládnou o dítě starat a naopak nezletilí rodiče, kteří dovršili 16 let a starání o dítě by třeba zvládli lépe než mladší rodiče, tak zvolí cestu osvojení pro svého potomka.

4.3 Výživné na nezletilé dítě

Výživné na nezletilého je řízením nesporným, oproti ostatním řízením o výživu, která jsou sporná, výjimkou může být řízení o výživné zletilého, pokud bylo zahájeno v době před nabytím zletilosti, v daném případě se i po nabytí zletilosti dle ustanovení § 477 z.ř.s. bude řízení nadále řídit ustanoveními platnými pro řízení nesporné o výživě

⁶¹ ŠVESTKA, Jiří. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině/Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 329 (§ 67 zákona o rodině).

⁶² Nyní je zvláště upraveno jako práva spojená s osobností dítěte, která vznikají jeho narozením dle ustanovení § 856 NOZ a zanikají až nabytím zletilosti dítěte

nezletilého.⁶³ Dle ustanovení § 859 NOZ vyživovací povinnost a právo na výživné nejsou obsahem rodičovské odpovědnosti, dokonce ani jejich trvání nezávisí na nabytí zletilosti či svéprávnosti. Vyživovací povinnost je dle ustanovení § 910 odst. 2 a 3 NOZ vůči dítěti uložena primárně jeho rodičům, až kdyby ti nebyli schopni plnit, nastupuje vyživovací povinnost prarodičů a dalších předků dítěte.

Právo na výživné má každé nezletilé dítě, které není plně svéprávné a to dle ustanovení § 912 NOZ i kdyby mělo vlastní majetek či si samo vydělávalo a tyto příjmy by nepokrývaly jeho potřeby na výživu.

Řízení o určení výživného je řízením nesporným, zahájeno tedy může být i bez návrhu, neboť zákon nestanoví podmínku zahájení pouze na návrh, a to na základě § 13 odst. 1 z.ř.s. bezodkladně po té, co se soud dozví o rozhodných skutečnostech. V případě výživného pro nezletilého je zde zvláštní úprava pro případ změny poměrů, kdy soud může změnit rozhodnutí týkající se výživného na základě ustanovení § 475 z.ř.s odst. 1, pravomocné rozhodnutí obsahující klauzuli neměnných poměrů (klauzule rebus sic stantibus) je možné změnit na základě změny skutečností rozhodných pro výživné, čímž je prolomena překážka rei iudicate.⁶⁴

Soudce při posuzování výměru výživného volně hodnotí veškeré důkazy o možnostech a poměrech rodiče vůči potřebám dítěte, tedy v každém případě zvlášť rozhodne o výši výživného vzhledem ke všem rozhodným okolnostem.⁶⁵

4.4 Řízení o povolení uzavřít manželství

Řízení o povolení uzavřít manželství lze zahájit jen návrh nezletilého, který dovršil 16 let a hodlá uzavřít manželství dle ustanovení § 367 z.ř.s. Nezletilý má v řízení plnou procesní způsobilost dle ustanovení § 368 odst. 2 z.ř.s., přesto účastníkem daného řízení bude

⁶³ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol., *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. s. 215

⁶⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol., *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. s. 194 (analogicky)

⁶⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol., *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. s. 207

nejen nezletilý a jeho budoucí manžel, ale i zákonní zástupci nezletilého a to dle ustanovení § 368 odst. 1 z.ř.s. Soud poté ve výjimečných případech a jsou-li pro to důležité důvody uzavření manželství dle ustanovení § 762 odst. 2 NOZ povolí. Z ustanovení § 762 odst. 1 NOZ vyplývá, že nezletilý, který ovšem je plně svéprávný manželství uzavřít může a nepotřebuje k tomu dané povolení. Uzavřením manželství se pak nezletilý stává plně svéprávným dle ustanovení § 30 odst. 2 NOZ.

5 Názor dítěte

Dle článku 12 Úmluvy o právech dítěte, jsou smluvní státy vázány zabezpečit dítěti, které je schopné formulovat vlastní názory, aby mělo právo tyto názory svobodně vyjádřit ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, a jeho názorům musí být věnována patřičná pozornost dle jeho věku a vyspělosti.

„Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.“

Ustanovení § 100 odst. 3 o.s.ř. je právě naplněním závazku poskytnout tuto ochranu dítěti, kdy se stanoví, že je-li dítě účastníkem řízení, pak pokud je schopné formulovat své názory musí být tento jeho názor zjištěn a to výslechem dítěte. K názoru dítěte soud přihlíží s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost.

V případě řízení podle z.ř.s. je informování nezletilého o následcích jím vysloveného názoru zakotveno v ustanovení § 20 odst. 4 z.ř.s., kdy soud musí nezletilému sdělit veškeré potřebné informace jeli schopný pochopit situaci, která se před soudem odehrává.

5.1 Zjištění názoru dítěte

Názor dítěte je dle ustanovení § 100 odst. 3 o.s.ř. zjišťován především prostřednictvím výslechu dítěte. Pouze výjimečně je možné názor dítěte zjišťovat přes jeho zástupce, znaleckým posudkem nebo přes orgán sociálně právní ochrany dětí. Výslech nezletilého dítěte lze provést i v nepřítomnosti dalších osob lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by svůj názor nebylo schopné vyjádřit. Úprava se snaží eliminovat případný vliv blízkých osob na výpověď nezletilého.

Pokud ovšem dítě požádá, aby se výslechu účastnil jím zvolený důvěrník, který není jeho zákonným zástupcem, může jej soud z výslechu vyloučit, jen pokud by jeho přítomností byl mařen účel výslechu. Obavu, že důvěrník bude mařit účel výslechu, musí mít soud odůvodněnou a podloženou. Soud by měl dítě poučit o jeho procesním právu zvolit si důvěrníka dle ustanovení § 5 o.s.ř. a dítě samo si jej zvolí i pouhým ústním sdělením před soudem dle ustanovení § 44 odst. 1 o.s.ř.⁶⁶

Zákon vyloženě nezakazuje, že by výslech soud musel provádět bez přítomnosti zástupců dítěte, zejména půjde-li o rodiče, ale jejich přítomnost přirozeně může dítě ovlivnit ve vyjádření svého názoru, kdy pro něj bude obtížné své názory formulovat před rodičem, u něhož např. dítě nebude chtít zůstat v péči. Rodič se ovšem s obsahem výpovědi dítěte seznámí nejpozději při čtení rozsudku, kdy odůvodnění bude založeno na výslechu dítěte nebo kdykoliv při využití svého práva nahlédnout do spisu, obsah výpovědi tedy rodiči nikdy nezůstane utajen.⁶⁷

Nejedná se zde ovšem o výslech jako prostředek dokazování, proto se na něj nepoužijí ustanovení § 132 a násl. o.s.ř., ale jde o pouhé zjištění názoru dítěte. Nezkoumá se zde tedy skutkový stav věci ale spíše jeho přání tak aby bylo možné k němu přihlédnout.⁶⁸

Dítě, které není dostatečně vyspělé na to, aby si utvořilo vlastní názor na věc a posoudilo dopad rozhodnutí, založeném na jeho názoru, na jeho další život, výslechu podrobena nebude, bylo by to pro něj zbytečně traumatizující. Přelomovým věkem pro tuto vyspělost bude zřejmě 11 až 12 let věku dítěte, kdy je v praxi ustáleno, že dítě starší 12 let má být přímo soudem vyslyšeno o svých osobních poměrech.^{69 70}

⁶⁶ SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 343-344 (§ 100 občanský soudní řád)

⁶⁷ BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I,II, Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 650 (§ 100 občanský soudní řád)

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 344 (§ 100 občanský soudní řád)

⁷⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 1945/2008 ze dne 2. 4. 2009 k výslechu nezletilého při rozhodování o jeho ústavní výchově: „*Proto v případě rozhodování o nařízení ústavní výchovy dítěte staršího 12 let zásadně neexistuje důvod pro odeprání práva dítěte na slyšení přímo soudem.*“

Daná problematika je i reflektována přímo v ustanovení § 867 odst. 1 NOZ v pododdílu věnujícím se rodičovské odpovědnosti, kdy je soudu uložena povinnost pokud se jeho rozhodnutí dotýká zájmů dítěte, aby ho dostatečně o všem informoval tak, aby si dítě bylo schopno učinit vlastní názor, který pak soudu sdělí. Dle odstavce 2 daného ustanovení je pak dána vyvratitelná právní domněnka posilující postavení dítěte a to, že dítě starší 12 let je schopno si tento názor utvořit a soudu jej sdělit. Pokud by dítě nebylo dostatečně vyspělé pro utvoření si tohoto názoru, je namísto něj vyslechnuta osoba hájící jeho zájmy.

Ke zkoumání názorů dítěte je bohatá soudní praxe, která ovšem prošla vývojem.⁷¹

Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 393/05 zastával postoj, že nevyslechnutí dítěte není v rozporu s jeho procesními právy, neboť byl jeho názor zjištěn jinak a to v daném případě znaleckým posudkem dětského psychologa, což odpovídá znění čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, kdy je ponechána vnitrostátnímu zákonodárství, jak tento závazek dodrží. Ústavní soud dále shledal, že toto právo dítě být vyslyšen výhradně jen v jeho prospěch a může se jeho porušení dovolávat jen dítě. Ústavní stížnost prarodičů, kteří tak usilovali o zrušení rozsudků vracejících jejich vnouče do péče rodičů, zamítl.⁷²

Dále se výslechem dětí Ústavní soud v nálezu sp.zn. II. ÚS 1818/07 zabýval ve stížnosti podaném matkou, která napadala rozhodnutí soudů,

⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 1 Cz 46/1975: „Ak je dieťa, ktoré má byť zverené do pestúnskej starostlivosti, schopné posúdiť obsah tejto starostlivosti, nemôže súd upustiť od vyjadrenia dieťaťa k jeho zvereniu do pestúnskej starostlivosti.“

⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 2.3.2006, sp. zn. II. ÚS393/05: „Ústavní soud konečně neshledává jako opodstatněnou námitku, že obecné soudy porušily čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, které dítěti poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství. Ústavní soud má zato, že postoj nezletilé k věci byl dostatečně zjištěn při vyhotovení znaleckého posudku v oboru pedopsychologie znalkyní Mgr. Hlušítkovou. Soudy následně z tohoto znaleckého posudku vycházely. Citované ustanovení Úmluvy nebylo postupem soudu porušeno. Je třeba respektovat, že každý výslech nebo výpověď dítěte před jakýmkoliv orgánem může být značně traumatizující, v daném případě i s ohledem na věk nezletilé. Proto nelze vždy důsledně trvat na tom, aby bylo jeho znění přesně naplněno. Nehledě na to, že uvedený článek se týká pouze práva dítěte, takže třetí osoby se jeho porušení nemohou s úspěchem dovolávat.“

kteří při úpravě styků s dětmi ve věku 10 a 12 let, tyto děti sice vyslechly, ale jimi vyslovený názor důsledně nerespektovaly. Ústavní soud dovodil, že názor dítěte není pro soud závazný, že soud jej musí dát do souvislosti se všemi skutečnostmi a v zájmu dítěte rozhodnout. Dítě totiž mnohdy může být ovlivněno názorem rodiče, u kterého je v dlouhodobé péči a od kterého odkouká jeho názory, které pak přijme za vlastní.⁷³ Určitý korektiv názoru dítěte zde rozhodně musí být zachován, protože čím je dítě mladší, tím více je ovlivnitelné. Pokud by soudy rozhodovaly pouze na základě názoru dítěte, jejich rodiče by se tak na ně snažili ještě více působit a případy, kdy je dítě zmanipulováno by jediné přibývaly. Proto myslím, že je dobře, že se soud snaží zůstat nestranný vůči oběma rodičům a to i tím, že názor mladších dětí bere s “rezervou” nikoliv ovšem na lehkou váhu. Nevyslyšení dítěte tak může být i pro jeho vlastní dobro, dokladem toho je výše zmíněný Nález Ústavní soud ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03⁷⁴, že výslech dítěte nebyl nutný ani v případě řízení o svěření dítěte do léčebného ústavu, kdy je třeba u dítěte vzít v úvahu nejen jeho rozumovou vyspělost ale i ostatní okolnosti daného případu. V dané věci pak předpokládal, že 6 leté dítě vychovávané Jehovisty není schopné poskytnout na svých rodičích nezávislý názor na léčbu svojí smrtelné nemoci a proto nebyl porušen čl. 12 Úmluvy, který předpokládá ochranu vlastního názoru dítěte.

Ve svém usnesení č. 172/2010 Ústavní soud rozvedl právo dítěte na spravedlivý proces, když určil, že domáhat se porušení práva na spravedlivý proces, jenž vězí v tom, že nebylo vyslechnuto, může pouze dítě samo a nikoliv v zastoupení svým rodičem. Současně ale udělil výjimku a přiznal možnost domáhat se tohoto práva i zákonným

⁷³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 1.11.2007, sp. zn. II ÚS 1818/07: „V konečném důsledku je to soud, který musí vyhodnotit názor dítěte, dát jej do souvislosti s dalšími skutečnostmi, a na základě toho rozhodnout. V žádném případě z čl. 12 Úmluvy nelze dovodit, že by názor dítěte, o kterém je v soudním řízení rozhodováno, byl pro soud zavazující a že by tudíž nemohl rozhodnout odlišně od tohoto názoru. V opačném případě by totiž bylo jakékoliv soudní řízení nadbytečné, neboť by postačovalo, aby se všechny dotčené osoby a orgány dozvěděly o názoru dítěte a z něj pak ve své činnosti nadále vycházely.”

⁷⁴ Viz ochrana zdraví dítěte

zástupcem dítěte, a to v případech kdy došlo porušením práva na spravedlivý proces k zásahu do ústavního práva na soukromí a rodinný život tohoto zákonného zástupce. Tak tomu bylo v případě nařízení ústavní výchovy dítěte, což je samo o sobě největším zásahem do rodinného života a nevyslechnutí dítěte je v tomto případě v přímé souvislosti s tímto zásahem do ústavně zaručených práv rodiče. Na základě této úvahy je tedy napříště možné aby se rodiče mohli domáhat porušení práva na vyslyšení dítěte a to současně pokud tímto porušením dojde k zásahu i do jejich ústavně zaručených práv.⁷⁵

5.2 Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé dítě

Výkon rozhodnutí je poslední částí řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, pokud není podle něj dobrovolně plněno. Zde zejména půjde o plnění dohody o péči o nezletilé dítě rodičem a styk rodiče s dítětem. Prvně musí být rodič (případně jiný povinný) poučen dle ustanovení § 501 odst. 1 z.ř.s. o následcích neplnění této dohody, což je ukládání pokut a v poslední řadě i odnětí dítěte. Soud také může zvážit, že požádá orgán sociálně právní ochrany dětí, dle ustanovení § 501 odst. 2, který pak povede povinného k dobrovolnému plnění a výkon rozhodnutí nenařídí. Pokud není ani přes upozornění plněno, soud nařídí výkon rozhodnutí a to dle ustanovení § 502 z.ř.s. uložením pokut až do výše 50.000 Kč, kdy k ukládání může být přikročeno i opětovně.

⁷⁵ Usnesení Ústavního soudu 172/2010 k nálezu sp.zn. III. ÚS 3007/09 ze dne 26. srpna 2010: „V řízení o ústavní výchově stěžovatelkou (matkou nezletilého dítěte) dovolávané právo dítěte na spravedlivý proces (být vyslechnuto) náleží pouze jemu, a nikoliv stěžovateli, a tudíž se jeho porušení může dovolávat pouze dítě. Co do práv zakotvených v čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte a čl. 3 písm. b) Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, i pro ně platí, že bez dalšího patří pouze dětem, a nikoliv rodičům. Nelze však vyloučit, aby se porušení těchto práv stěžovatelka dovolala v souvislosti s námitkou neoprávněného zásahu do soukromého a rodinného života, a zejména pak zásahu do (vlastního) práva na spravedlivý proces v řízení, jehož byla sama účastníkem. To je pak namístě vztáhnout právě k výhradě, že v řízení nebylo nezletilé dítě vyslechnuto a do jeho výsledku nebyl adekvátně zakomponován jeho názor k odnětí z péče své matky a nařízení ústavní výchovy, stejně jako ke stěžovateli kritice postupů soudů při zjišťování skutkového stavu a provádění důkazů, neboť nezletilé dítě (vzhledem ke svému věku a zjištěnému osobnostnímu utváření) bylo i způsobilým pramenem potřebných skutkových poznatků.“

Toto ustanovení se jeví mnoha rodičům, kterým pro nedodržování dohod o styku s dítětem jsou ukládány pokuty, problematické, neboť se často obhajují tím, že dítě samo k druhému rodiči jít nechtělo, že bylo nemocné nebo zde byla jiná překážka, která jim zabránila v plnění soudního rozhodnutí. K těmto případům se vyjadřovaly soudy mnohokrát, např. Krajským soudem v Hradci Králové bylo judikováno, že je to právě rodič, který má dítě ke styku přimět svým vhodným působením.⁷⁶ Je pravda, že maminky v tomto ohledu dovedou s dětmi zázraky (vycházím z toho, že v naprosté většině těchto případů jde o svěřením dítěte do výchovy matce a otec má upravený styk s dítětem v určeném čase) a dítě umí psychicky zpracovat i tak, že dítě pak odmítá jít ke svému otci. Tuto svoji snahu působit na dítě by dle výše zmíněného judikátu měly vyvíjet ve prospěch otce (a tím i dítěte, které otce ve svém životě nepopíratelně potřebuje) a to tak, aby dítě naopak k otci chtělo jít. Ukládání pokud tak má být hrozbou pro to, aby byli rodiče rozumní, nedělali si naschvály a nekomplikovali pro dítě již tak složitou situaci. Na druhou stranu jsou případy, kdy matka dítě z objektivních důvodů svěřit nechce, takto jsem sama byla svědkem, kdy matka oprávněně odmítala svěřit dítě otci, který v podnapilém stavu chtěl jejich 5 letou holčičku odvézt autem na víkend. Pochopitelně, že mu ji nesvěřila, přestože se holčička k otci těšila. Matce dítěte se ale v daném případě nelze divit a popírat tak její zdravý úsudek. Jako matka je za své dítě zodpovědná a i kdyby si dítě přálo sebevíc odjet se svým otcem, na jeho názor v dané chvíli nelze brát ohled, neboť není dostatečně rozumově vyspělé. Stejně tak se v dané situaci nebude matka ohlížet na to, že tím poruší rozhodnutí soudu a hrozí jí tak pořádková pokuta.

⁷⁶ Usnesení Krajského soud v Hradci Králové ze dne 24. 2. 2003, sp. zn. 25 Co 38/2003: „Při posuzování, zda má být rodiči nezletilého dítěte uložena pokuta za nedodržování soudní úpravy styku nezletilého dítěte s druhým rodičem [§ 273 odst. 1 písm. a) OSŘ], je třeba vykládat povinnost rodiče dítě ke styku připravit, uloženou vykonávaným rozsudkem, tak, že rodič je povinen dítě ke styku přimět, vhodně na ně působit a zdůrazňovat mu nenahraditelnou úlohu druhého rodiče v jeho výchově. Takové chápání přípravy dítěte na styk s druhým rodičem vystupuje do popředí zvláště tehdy, když nezletilé dítě samo vyjádřilo ochotu se s rodičem stýkat, a přesto ke styku nedocházelo.“

Dalšími opatřeními uvedenými v ustanovení § 503 z.ř.s. jsou v případě, že se to jeví účelné nařízení setkání s mediátorem, plán navykacího režimu, dohled nad setkáváním orgánem sociálně-právní ochrany dětí nebo sezení povinného u pedopsychologa.

Právě porada s dětským psychologem se dle praxe soudů jeví účinnou, nově má i zákonný podklad, který tu dříve chyběl.⁷⁷

Odnětí dítěte jakožto způsob výkonu práva, který dítě nejvíce traumatizuje je posledním řešením při nedobrovolném plnění. Soud k němu může přistoupit dle ustanovení § 504 z.ř.s. pouze, pokud byla neúspěšná snaha o donucení plnění dle ustanovení § 502 a 503 z.ř.s., nebo pokud je z okolností případu zřejmé, že ke splnění povinnosti by jinak než odnětím dítěte nedošlo. Nově je v druhé větě daného ustanovení výslovně omezeno nařízení odnětí dítěte pouze ve výjimečných případech, pokud se jedná právě o případy, kdy je styk s dítětem přiznán na omezenou dobu. Toto ustanovení by mělo omezit výskyt v poslední době i v médiích diskutovaných případů, kdy soudní vykonavatel vynutí plnění a děti jsou nuceně svěřeny oprávněnému rodiči na vymezenou dobu. Při výkonu rozhodnutí se názor dítěte nezkoumá, zákon spoléhá, že hladký průběh styku s dítětem zajistí jeho rodiče a pokud by ti odmítali se podrobit rozhodnutí, zasáhne právě soudní vykonavatel a dítě odejme. Dítě je ale v danou chvíli vystaveno nepřiměřenému stresu, který se podepíše na jeho přirozeném vývoji, proto je správná úvaha zákonodárce tento výkon omezit, aby k těmto krizovým situacím docházelo co nejméně.

⁷⁷ Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010 – 2013. Tisk č. 931. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštních řízeních soudních. Dostupné na < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=931&ct1=0>>

Závěr

Zkoumáním postavení nezletilého docházíme k závěru, že se právní úprava posunula v jeho prospěch. Zejména navrácením se k institutu emancipace se posouváme blíže k novodobým právním řádům. Možnost osamostatnění je velmi významná pro nezletilé, kteří jsou okolnostmi donuceni zletilými fakticky být a jsou schopni se o sebe postarat. Právní úprava, která dávala možnost nezletilým nabýt svéprávnost pouze prostřednictvím uzavření manželství, které ještě dále podmiňovala věkem 16 let, by byla nadále v moderním právním státě nepřijatelná. Navrácením se k tomuto institutu je značným posílením práv nezletilého, který tak může lépe ovlivnit svůj život v případech, kdy by jinak byl značně omezen až do svých 18ti let.

Změnou prošla i úprava zásahu do integrity dítěte, kdy na jedné straně je dle ustanovení § 95 NOZ ponecháno na dítěti, zdali dá souhlas k zákroku na svém těle, je-li to obvyklé vyspělosti dětem jeho věku. V praxi je tak umožněno, aby si například 14letý nechal sám odstranit kožní výrostky, aniž by s ním rodič musel k lékaři chodit. Pro nezletilého i jeho rodiče je to jistý přínos, kdy již není zapotřebí souhlasu rodiče k banálním zákrokům, přesto se mi nepozdává, aby si na základě této úpravy dítě mohlo nechat dát piercing bez souhlasu rodiče. Takový zásah do svého zevnějšku by dle mého názoru měl pořád podléhat kontrole rodiny, jelikož dítě v tomto ohledu není dítě dostatečně rozumově vyspělé, aby o tom samo rozhodovalo, i když si tak připadá.

Na druhou stranu ustanovení § 100 NOZ dává dítěti staršímu 14 let možnost obrátit se na soud, aby rozhodl o zákroku, které si dítě nepřeje nebo naopak chce podstoupit. Tím je ale dítě mladší 14 let omezeno návrh podat, a pokud je zde střet v zájmech rodičů a dítěte, tak musí nastoupit kolizní opatrovník. Zde tedy došlo k posílení práv dítěte - pacienta staršího 14 let, ale současně je tím zbytečně omezeno dítě, které tohoto věku nedosáhlo, i když se tomuto věku blíží. Dalo by se

shrnout, že úprava zásahu do integrity dítěte svědčí v jeho prospěch a posiluje jeho práva.

Další ochrana zájmů dítěte a to majetkových, byla přiznána novou úpravou, kterou byla zavedena potřeba souhlasu soudu s právním jednáním rodičů dítěte vždy, pokud se jednání netýká běžných záležitostí jeho jmění. Ohledně ochrany majetkových zájmů je třeba podotknout, že zákonodárce nijak neupravil problematiku souhlasu soudů s procesněprávním jednáním, zvláště pokud je potřeba souhlasu soudu s podáním žaloby za dítě. Sporná nadále bude i samotná otázka potřebnosti tohoto souhlasu, neboť neplatí, že pokud je potřeba souhlasu soudu ohledně hmotněprávní záležitosti, je nutný souhlas i k podání návrhu na soud v této věci a naopak. Problémem tzv. kvalifikovaného zastoupení, se tak nadále soudy budou muset zabývat a názor na řešení této problematiky by mohla sjednotit až judikatura.

Změny v oblasti majetkových práv doznalo i dědické řízení, kdy je nyní zbytečně požadován souhlas soudu s nabytím dědictví, což je nadbytečné, neboť dědictví se nabývá potvrzením soudu dle ustanovení § 1670 NOZ. Dědická řízení, která již tak probíhají dlouhou dobu, toto opatření pouze prodlouží, namísto toho, aby se vyžadoval souhlas pouze s odmítnutím dědictví a při přijetí by dítě bylo chráněno prostřednictvím výhrady soupisu. Všeobecně se dá ale říci, že úprava majetkových práv dítěte je nyní více k jeho prospěchu.

Pozice dítěte byla posílena i v rámci úpravy domácího násilí, kde nyní na základě ustanovení § 3021 NOZ a § 403 odst. 2 z.ř.s. má dítě aktivní legitimaci k podání návrhu na předběžné opatření a navíc je mu v řízení dle ustanovení § 403 odst. 3 z.ř.s. poskytnuta plná procesní způsobilost.

V případě osvojení došlo ke změně u možnosti osvojení dítěte od rodiče, který je sám mladší 16 let, kdy nyní již není možné od něj dítě osvojit. Daná úprava, jak výše rozebírám, mi nepřipadá pro dítě více ochránářská, naopak se domnívám, že může v těchto ojedinělých případech, kdy matkou bude dítě mladší 16 let způsobit komplikace.

Na posun v ochraně práv a zájmů dítěte reaguje i judikatura našich soudů, nesporně ovlivněná i judikaturou evropskou. Pro vyslyšení názoru dítěte jsou zásadní nálezy Ústavního soudu jako např. nález sp. zn. II. ÚS 1818/07 zkoumající závaznost názoru dítěte, kdy soud musí brát v potaz i možné ovlivnění dítěte ze strany rodiče a názor dítěte tak pro rozhodování soudu nemusí být plně závazný. Z tohoto nálezu je patrné, že názor dítěte musí být zjišťován, ovšem soudce při rozhodování k němu přihlédne s logickým posouzením toho, že jde o dítě, které je lehce ovlivnitelné a své názory ještě nemůže mít ustálené. Naopak je nutné v některých případech názor dítěte vůbec nezvažovat jak dokládá nález Ústavní soudu sp. zn. III. ÚS 459/03, kdy nebylo nutné vyslyšet dítě, jež ovlivněno svými rodiči Svědky Jehovovými, by s léčbou, bez které byl přímo ohrožen na životě a která nakonec byla zdravotním zařízením poskytnuta, nesouhlasilo.

V usnesení č. 172/2010 k nálezu sp. zn. III. ÚS 3007/09 Ústavní soud rozebral právo dítěte na spravedlivý proces, kdy konstatoval, že jediné dítě samo se může domáhat svého práva být vyslyšeno, jakožto práva náležejícího pouze jemu. Současně zde ale Ústavní soud judikoval i výjimku a to možnost aby se rodič domáhal ústavní stížností práva dítěte na jeho vyslyšení a to v případě, že by toto nevyslyšení bylo zásahem do rodičova ústavně zaručeného práva (zde bylo zasaženo do práva rodiče na soukromí, když dítě nebylo vyslyšeno v řízení o ústavní výchově). Z těchto judikátů je patrné, že je nutné ochranu práva dítěte a jeho uplatňování co nejméně omezovat a naopak se snažit najít pro tuto ochranu cestu. Nadále zřejmě lze očekávat, že se bude vyvíjet ve prospěch dítěte a prosazovat jeho ochranu.

Zřejmě i na základě velké publicity v poslední době došlo v rámci úpravy výkonu rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé, ke změně v tom ohledu, že odnětí dítěte dle ustanovení § 504 z.ř.s. je na příště možné jen ve výjimečných případech, pokud má být dítě odňato na omezenou dobu. Nutno říct, že děti nikdy "exekutor", jak se v bulvárních plátcích píše, neodebíral, přesto nelze popřít tento pro dítě velmi

traumatizující zážitek, který je s výkonem spojen. Bylo by jedině vhodné, aby se spíše působilo na rodiče, kteří jsou schopni dítě na danou situaci připravit a nemuselo tak docházet k výkonům, které neúměrně zatěžují jejich psychický vývoj. Rodič je ten hlavní, který výchovou může dítě přivést k tomu, aby bylo smířené s druhým rodičem na danou dobu odejít a při tom zůstat šťastné. Zákonodárce výslovně do dalších opatření vložil možnost v ustanovení § 503 odst. 1 d) nařídít povinnému setkání s dětským psychologem, což dříve nebylo uzákoněno, přesto v praxi má tato metoda velký úspěch.

Pokud bych měla daný stav shrnout, tak na základě zákonné úpravy neustále dochází k úpravám, které mají za cíl dítě lépe ochránit, a nová právní úprava v tomto směru udělala další kroky vpřed. Hypotéza, že nová právní úprava posílila ochranu nezletilého v soudním řízení, je tedy potvrzena.

Dítě bude vždy tou slabší stranou, a proto bude vždy požívat zvláštní ochrany, přesto v moderní době může být i nezletilé dítě plně samostatné a je správně, že zákonná úprava reaguje i na tuto skutečnost a poskytuje dítěti možnost emancipace. V neposlední řadě je čím dál více brána v potaz rozumová a volní vyspělost dítěte, nutnost zkoumat a brát ohled na jeho názor, což dozajista posiluje jeho postavení nejen v civilním řízení ale i v jeho právních a mimoprávních jednáních.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace, monografie

DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I,II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník Komentář*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2008, 2639 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině/Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 586.

SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1422 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol., *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, 362 s.

ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, 336 s.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, 2011, s.

Odborné časopisy

KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. Procesní následky nedostatku souhlasu soudu s podáním žaloby za nezletilého a jejich náprava prostřednictvím řádných a mimořádných opravných prostředků. *Právním fórum*, 2011, roč. 8, č.12/11, s. 532-535.

ŠÍNOVÁ, Renáta. Procesní způsobilost nezletilých účastníků řízení. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 17, s. 616.

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. dubna 1966, sp. zn. 4 Cz 24/66

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 1 Cz 46/1975
Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24.2.2003, sp. zn. 25 Co 38/2003
Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03
Nález Ústavního soudu ze dne 2.3.2006, sp. zn. II. ÚS 393/05
Usnesení Ústavního soudu ze dne 1.11.2007, sp. zn. II ÚS 1818/07
Nález Ústavního soudu ze dne 2.4.2009, sp. zn. II. ÚS 1945/2008
Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 15. 8. 2008, sp. zn. 24 Co 332/2008
Usnesení Ústavního soudu č. 172/2010 k nálezu III. ÚS 3007/09 ze dne 26. srpna 2010

Právní předpisy

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů
Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR
Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Elektronické zdroje a ostatní

KAPOUN, Jiří, KOHOUT, Miroslav, *Nabývání majetku nezletilými.(online)* Epravo.cz. 19. června 2008. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/nabyvani-majetku-nezletilymi-54971.html>

ELIÁŠ, Karel. *Hyde Park*. 18. 5. 2011. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/hydepark/18.5.2011/>

Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010 – 2013. Tisk č. 362 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona. Dostupné na < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>>

Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010 – 2013. Tisk č. 931. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštních řízeních soudních. Dostupné na < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=931&ct1=0>>

Abstrakt

Tato práce se zabývá problematikou nezletilého jako účastníka soudního řízení, ochranou jeho práv a zájmů. Zkoumanou otázkou je, zdali v důsledku nové právní úpravy došlo k posílení ochrany nezletilého v soudním řízení. Práce je členěna do pěti kapitol, kdy nejprve všeobecně rozebírám účast nezletilého na řízení, dále jeho zastoupení a péči o jmění nezletilého. V posledních dvou kapitolách rozebírám vybraná řízení dle z.ř.s. a dále se věnuji zkoumání názoru dítěte a jeho závazností pro soud. V práci se snažím upozornit na problémy vyplývající z postavení nezletilého jako slabší strany a zdůraznit jednotlivá úskalí.

This thesis deals with the minor as a participant in legal proceedings, protection of its rights and interests. The question I ask is whether due to new legislation is protection of under-age in legal proceedings enhanced. Thesis is divided into five main chapters, when firstly I analyze general participation of minor on legal proceeding then its representation and care of minor's assets. In the last two chapters I focus on particular proceedings according to our procedural law, exploring the view of the child and its relevance to the court. In thesis I try to point out on problems arising from the position of the minor as the weaker party and emphasize individual issues.

Klíčová slova

Nezletilý, dítě, zastoupení nezletilého, opatrovník, názor dítěte, péče o dítě, účastník, svéprávnost, emancipace.

Under-age, child, behalf of the minor, guardian, child's opinion, child care, party, legal capacity, emancipation.